

Araştırma Makalesi / Research Article

**AVUSTRALYA KRALİYET DONANMASININ
KURULMASI VE AE2 DENİZALTI SINININ
ÇANAKKALE SERÜVENİ***

Alper KARAŞIN**

Öz

Avustralya kıtasında kurulan İngiliz kolonileri kıtanın korunması konusunda İngiltere'ye bağımlıydılar. 1901 yılında kolonilerin birleşerek Avustralya devletini kurlmaları savunma konusunda Avustralya parlamentosunda önemli tartışmaların yaşanmasına neden oldu. Parlamentodaki bir kesim İngiltere tarafından korunmayı savunurken diğer kesimde Avustralya'nın kendisine ait bir donanmasının olmasını savundu. Başlarda Kraliyet Donanması tarafından korunmaya devam eden Avustralya, izlediği politikalar ve dünya siyasetindeki değişimlerin etkisi ile İngiltere'nin politikalarında da değişiklikler yapılmasını sağladı. Avustralya devletinin kendisine ait bir donanma kurarken yaşadığı tartışma konularından en önemlilerinden biri, denizaltı temini meselesiydi. Denizaltı alınmasını savunanlar olmakla beraber, Avustralya için denizaltının gereksiz olacağını da düşünenler vardı. Tartışmalar sonucunda Avustralya parlamentosu Aralık 1910'da iki adet "E" sınıfı denizaltı alınmasına karar verdi. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber Avustralya da savaşa dahil oldu. Avustralya Kraliyet Donanması İngiliz Deniz Kuvvetlerinin yönetimine geçti. Bu süreçte Avustralya denizaltısı AE2, Çanakkale'ye gönderildi. AE2 denizaltısına boğazdan geçme görevi verildi. Görevini başarıyla gerçekleştiren AE2 denizaltısı boğazı geçen ilk denizaltı oldu. 30 Nisan 1915 tarihinde Sultanhisar torpidobotu tarafından batırıldı. Bu makalede Avustralya Kraliyet Donanmasının kurulma süreci ile AE2 denizaltısı ve Sultanhisar torpidobotu arasındaki mücadelenin detayları hem Türk hem de Avustralya kaynakları ışığında ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşı, Avustralya Kraliyet Donanması, AE2, Sultanhisar Torpidobotu, Denizaltı.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.

There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi (alperkarasin@gmail.com), (Orcid: 0000-0003-3485-2992).

THE FOUNDATION OF THE ROYAL AUSTRALIAN NAVY AND THE DARDANELLES ADVENTURE OF AE2 SUBMARINE

Abstract

British colonies which established on the Australian continent were dependent on Britain for the protection of the continent. The unification of the colonies to establish the Australian state in 1901 caused important debates on defense in the Australian parliament. While some in the parliament advocated protection by Britain, the other part advocated that Australia had its own navy. Australia, which was initially protected by the Royal Navy, made changes in Britain's policies with the impact of the policies it followed and the changes in world politics. One of the most important debates that the Australian state had in establishing its own navy was about the submarine issue. Although there were some people that defended the purchase of submarines, there were also those who thought that a submarine would be unnecessary for Australia. As a result of the discussions, the Australian parliament decided to purchase two "E" class submarines in December 1910. Australia was involved in the war with the outbreak of World War I. The Royal Australian Navy was placed under the command of the British Navy. During this period, the Australian submarine AE2 was sent to Dardanelles. AE2 submarine was given the task of crossing the strait. Performing its mission successfully, AE2 submarine became the first submarine who crosses the strait. She was sunk by Sultanhisar torpedo boat on 30th April 1915. In this article, the foundation process of the Royal Australian Navy and the details of the struggle between the AE2 submarine and Sultanhisar torpedo boat are presented in the light of both Turkish and Australian sources.

Keywords: Dardanelles, Royal Australian Navy, AE2, Sultanhisar Torpedo Boat, Submarine.

Giriş

1578 yılında İngiliz Kraliyet Donanmasında görev almış William Bourne'un yayımladığı "Inventions or Devices" isimli eserinde denizaltı benzeri bir aracın tasarımı yer aldı. Bazı araştırmacılar Bourne'un eserinde tasarımına yer verdiği denizaltıyı yaptığını söylemelerine rağmen Bourne'un tasarımını inşa edip etmediği konusunda kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Magnus Pegelius'un da 1605 yılında denizaltı benzeri bir sualtı aracı inşa ettiği üzerine iddialar bulunmasına rağmen bu iddiaları da kanıtlayacak yeterli veri mevcut değildir¹. Bilinen ilk denizaltıyı Cornelius Van Drebbel, 1620 yılında inşa etti ve gösterimini Thames Nehri'nde yaptı². Ancak Van Drebbel'in denizaltısı askeri amaçla kullanılmaktan çok uzaktır. Askeri amaçla kullanılan ilk denizaltı Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda İngilizlere karşı kullanılan David Bushnell'in "Turtle" isimli denizaltısıdır³. 1812-1814 Amerikan İngiliz savaşında denizaltı

1 Cyril Field, *The Story of Submarine From the Earliest Ages to the Present Day*, J. B. Lippincott Company, Philadelphia, 1908, ss.19-23. Herbert C. Fyfe, *Submarine Warfare Past and Present*, E. Grant Richards, London, 1907, s.139.

2 Field, *a.g.e.*, ss.24-25.

3 Fyfe, *a.g.e.*, s.165. Field, *a.g.e.*, s.52.

tekrar kullanıldı. Savaşlarda önemi artan denizaltının mühendisler tarafından geliştirilmesi devam etti. 1895 yılında ABD Hükümeti ile Holland Torpedo Bot Şirketi (Holland Torpedo-Boat Company) arasında bir denizaltı sözleşmesi imzalandı⁴. ABD Hükümeti Holland Torpedo Bot Şirketinden 11 Nisan 1900 tarihinde 150.000 Amerikan dolarına satın aldığı denizaltıyı 13 Ekim 1900 tarihinde donanmasına dahil etti⁵.

İngiliz Deniz Kuvvetleri (Admiralty) birçok ülkede denizaltı üzerine yapılan çalışmaları, özellikle Holland Torpedo Bot Şirketi'nin çalışmalarını takip etmekteydi. Geliştirilen denizaltılar, kıdemli Kraliyet Donanması (Royal Navy) subayları tarafından İngiltere'nin denizdeki üstünlüklerine karşı tehdit olarak görüldü. Bu nedenle XX. yüzyıla girerken İngiliz Hükümetinin denizaltı politikası, denizaltıların gelişimini yasaklama ya da kısıtlama yönündeydi. 6 Nisan 1900 tarihinde İngiliz Deniz Bakanı (First Lord of the Admiralty) George Goschen, Parlamento Binası'nda kendisine yöneltilen bir soruya verdiği yanıtta denizaltıların Deniz Kuvvetleri Komutanlığının dikkatini çektiğini ancak Deniz Kuvvetleri Komutanlığının bir denizaltı tasarlamadığını söyleyerek denizaltıları zayıfların silahı olarak nitelendirdi. İngiliz basınından ve kamuoyundan yansıyan farklı görüşler çok kısa sürede İngiliz Hükümetinin de politikalarını gözden geçirmesini sağladı. H. O. Arnold-Forster 17 Temmuz 1900 tarihinde parlamentoda etkili denizaltılara sahip güçlerin özellikle kanal gibi dar sularda zayıf değil, aksine üstün olacağını söyledi. Deniz Bakanı'nın, Nisan 1900 tarihinde yaptığı konuşmasının üzerinden henüz bir yıl geçmemişti ki, Holland Torpedo Bot Şirketi ile Vickers, Sons & Maxim Şirketi arasında bir anlaşma yapıldığı ve beş adet denizaltı siparişi verildiği kamuoyuna duyuruldu. 2 Ekim 1901 tarihinde Kraliyet Donanmasının ilk denizaltısı inşa edildi. Denizaltı, Kraliyet Donanması tarafından tüm hava ve deniz koşullarında kapsamlı denemelerden geçirildikten sonra Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ilk denizaltısı olarak hizmete alındı⁶.

1. Avustralya Kraliyet Donanmasının Kurulması ve Denizaltı Satın Alımı Üzerine Tartışmalar

1881 tarihinde Sydney'de toplanan Sömürgeler Arası Konferans'ta (Intercolonial Conference) politikacılar Avustralya'nın deniz savunmasının Kraliyet Donanmasının sorumluluğunda olduğunu ifade ettiler ancak mevcut savunmanın yetersiz olmasından ötürü Avustralya'da bulunan Kraliyet Donanma filosunun büyütülmesi ve masraflarının Avustralya kolonisi tarafından karşılanması kararı alındı. Altı yıl süren müzakereler sonucunda Avustralya Deniz Savunma Anlaşması, 1887 tarihinde Londra'da toplanan Sömürge

4 Field, *a.g.e.*, ss.73,153.

5 Michael White, *Australian Submarines a History Vol.I*, Australian Teachers of Media, St Kilda West, 2015, s.4.

6 Field, *a.g.e.*, ss.165-167. White, *a.g.e.*, ss.4-5.

Konferansı'nda (Colonial Conference) kabul edildi⁷. Avustralya Deniz Savunma Anlaşması 1901 tarihinde sona erdi. Bu durum yeni bir anlaşmanın yolunu açtı. Bu süreçte iki farklı görüş ortaya çıktı. İlki, Kraliyet Donanmasından ayrı bir Avustralya donanmasının kurulmasıydı. Avustralya'nın deniz savunmasında 20 yıl hizmette bulunarak önemli bir figür haline gelen Kraliyet Donanması subayı William Rooke Creswell bu görüşü savunanların tarafındaydı. Avustralya basınının önde gelen gazeteleri de Avustralya'nın kendisine ait bir donanmaya sahip olmasını destekliyordu. İngiliz Hükümeti ise Kraliyet Donanmasının bölünmemesi gerektiğini ve Avustralya'nın Kraliyet Donanması tarafından korunmasına devam edilmesi gerektiği görüşünü savunmaktaydı. Avustralya Başbakanı Edmund Barton, Savunma Bakanı John Forrest ve parlamentodaki bazı politikacılar İngiliz Hükümetinin görüşünü desteklemekle beraber, diğer politikacılar da bu görüşün karşısında yer almaktaydı⁸.

1902 yılında gerçekleştirilen Sömürge Konferansına Avustralya Başbakanı Edmund Barton ve Savunma Bakanı John Forrest katıldı. Konferansta Avustralya'nın dış tehditlere karşı korunması görevi Kraliyet Donanmasına bırakılarak, Avustralya Hükümetinin, Kraliyet Donanmasının giderleri ve geliştirilmesi için İngiliz Hükümetine yıllık 200.000 pound ödeme yapması kararlaştırıldı⁹. Avustralya'nın Kraliyet Donanması tarafından korunmasını finanse etme fikri, Avustralya Parlamentosunda tepki ile karşılandı. 20 Ağustos 1903 tarihli oturumda Senatör Alex Matheson, Savunma Bakanı Forrest'ın politikalarını eleştirdi. Matheson, Kraliyet Donanmasına İngiltere ve Avustralya'da kişi başı ne kadar harcama yapıldığı ile ilgili istatistikleri verdikten sonra, Avustralyalıların İngilizlerle aynı oranda katkıda bulunması halinde, Avustralya'nın harcayacağı paranın daha fazla olacağını üzerinde durdu¹⁰. Avustralya'nın İngiltere'den bağımsız deniz kuvvetine ihtiyaç duyduğunu düşünenler arasında Alfred Deakin de vardı ve İngiltere ile imzalanacak anlaşmaya yönelik eleştirilerini dile getirdi¹¹. Parlamentoda yaşanan hararetli tartışmaların ardından Avustralya'nın İngiltere tarafından korunması görüşü kabul edilerek onaylandı.

1907 yılında Londra'da düzenlenen İmparatorluk Konferansı'nda (Imperial Conference) Avustralya Başbakanı Alfred Deakin ile Ticaret ve Gümrük Bakanı William Lyne katıldı. Avustralya Delegasyonu, İmparatorluk Savunma Komitesi'nde (Committee of Imperial Defence) kalıcı temsile izin verecek bir tasarı sundu. Bu tasarıya göre dominyon temsilcileri kendileriyle ilgili sorunların

7 Meredith Hooper, "The Naval Defence Agreement of 1887", *Australian Journal of Politics and History*, Vol.14, Issue1, 1968, s.52.

8 Tom Frame, *No Pleasure Cruise the Story of the Royal Australian Navy*, Allen & Unwin, Australia, 2004, ss.71-75.

9 NAA: A5954, 1757/8.

10 *Commonwealth of Australia Parliamentary Debates Session 1903 Vol. XVI*, Government Printer for the State of Victoria, Australia, 1903, ss.3914-3952.

11 Frame, *a.g.e.*, s.84.

tartışıldığı konferanslara kendi temsilcilerini gönderme hakkına sahip olacaktı. Bu tasarı konferansta kabul edildi¹². Konferans süresince İngiliz siyasetçiler ve deniz subaylarıyla yaptığı görüşmeler sonucu Başbakan Deakin, Avustralya donanmasına denizaltıların da dahil edilmesi gerektiğine karar verdi.¹³

İmparatorluk Konferansı sonrasında Avustralya'da donanma konusunda başlayan tartışmalar satın alınması gereken gemi sayısı ve türü üzerine yoğunlaştı. Kurulacak Avustralya donanmasında muhriplerin gerekliliği konusunda bir anlaşmazlık yoktu. Karar verme konusunda zorlanılan mesele, donanmaya denizaltıların dahil edilip edilmemesi üzerinedir. Milletler Topluluğu Deniz Kuvvetleri direktörlüğü görevinde bulunan Creswell, muhriplerin denizaltılardan önce satın alınması gerektiğini düşünüyordu¹⁴.

13 Aralık 1907 tarihli oturumda Başbakan Deakin, Avustralya Parlamentosunda uzun bir konuşma yaptı. Konuşmasının denizaltı alımıyla ilgili bölümünde denizaltının gelecekte etkili bir araç olabileceğinin altını çizdi. Başbakan Deakin, İngiliz Deniz Kuvvetlerinden aldığı tavsiye sonucunda Avustralya donanması bünyesine birkaç denizaltı dahil etmek istediğini söyledi. Başbakan Deakin, hükümetinin üç yıl içinde dokuz denizaltı ve altı muhrip satın almayı planladığını da sözlerine ekledi¹⁵.

13 Kasım 1908 tarihinde Deakin yerini Andrew Fisher'a bıraktı. Bu süreçte Avustralya donanması ve kıyı savunması konusundaki tartışmalar hâlâ devam etmekteydi. Savunma Bakanı Senatör George Pearce, Creswell'den bir rapor hazırlamasını istedi. Creswell, Avustralya kıyılarının ve ticaretinin savunulmasını en önemli konuların başında görmekteydi. Creswell, kıta istilası konusuna da önem vermekle beraber olası saldırıların deniz yolu üzerinden geleceğinden Avustralya'nın güvenebileceği bir donanmaya ihtiyaç duyduğunu söyledi¹⁶.

4 Haziran 1909'da Başbakanlık görevine tekrar Alfred Deakin geldi. Temmuz 1909 tarihinde Londra'da düzenlenen İmparatorluk Savunma Konferansı'na (Imperial Defence Conference) iç meseleler nedeniyle Başbakan Deakin katılmadı. Onun yerine konferansa Albay Foxton ile danışman olarak Creswell gönderildi. Konferansta İmparatorluğun savunulmasıyla ilgili konular ele alındı. İngiliz Deniz Kuvvetleri, İngiliz İmparatorluğunun savunulması çerçevesinde dominyonları ve sömürgeleriyle iş birliği içinde olacaklarını belirttiler. Konferansın sonunda, Avustralya'nın kendi kontrolünde donanma kurmasına izin verildi. Avustralya donanmasının; 1 zırhlı kruvazör, 3 hafif kruvazör, 6 muhrip ve 3 denizaltıdan oluşması planlandı. Ayrıca depo

12 *Colonial Conference 1907: Minutes of Proceedings of the Colonial Conference 1907*, His Majesty's Stationery Office, London, 1907, ss.v,83.

13 Frame, *a.g.e.*, s.84. White, *a.g.e.*, s.22.

14 White, *a.g.e.*, s.18.

15 *Commonwealth of Australia Parliamentary Debates Session 1907-8 Vol.XLII*, Government Printer for the State of Victoria, Australia, 1908, ss.7524-7525.

16 Frame, *a.g.e.*, ss.89-90.

gemilerinin de donanmaya dahil edileceği belirtilmekle beraber sayısından bahsedilmedi¹⁷. Bu kararın alınmasında ve İngiltere'nin eski politikasını terk etmesinde Almanya'nın donanmasının hızla büyüyerek İngiltere için tehdit haline gelmesinin payı önemli bir yere sahipti¹⁸.

1909 Savunma Anlaşması'nı (Defence Act 1909) imzalayan Deakin'ın, 1910 seçimlerini kaybetmesinin ardından başbakanlığa bir kez daha Fisher geldi. Fisher birkaç küçük nokta dışında savunma konusunda izlenen politikada değişiklik yapmadı¹⁹.

1.2. Avustralya Hükümetinin Denizaltı Siparişi ve Denizaltıların Avustralya'ya Gelişi

Avustralya Hükümetinin 1909 yılında Avustralya donanması için yeni gemi siparişinde bulunmasına rağmen denizaltı temini konusunda kararsızlığı sürmekteydi. Avustralya'nın İngiltere'deki temsilcisi Muirhead Collins, 28 Ekim 1910 tarihinde, Londra'dan Avustralya Dışişlerine gönderdiği yazıda, İngiltere Deniz Kuvvetlerinin Avustralya'nın denizaltı temini konusundaki kararını beklediklerini belirtti. Collins "D" sınıfı denizaltının 85.000 pound olduğunu yeni "E" sınıfı denizaltı fiyatının ise 115.000 pound olduğunu ve "E" sınıfı denizaltıların "D" sınıfına göre birçok avantajı olduğunu altını çizdi. Collins, "E" sınıfı denizaltıların avantajları nedeniyle Avustralya kıyılarında daha yararlı olacağını ve 3 adet "D" sınıfı denizaltı satın alınması yerine 2 adet "E" sınıfı denizaltının alınmasını önerdi. Collins, 30 Kasım 1910 tarihli yazısında denizaltı siparişinin kısa zaman içinde verilmesi halinde "E" sınıfı denizaltının fiyatında 10.000 pound indirim yapılarak 105.000 pound olacağı bilgisini verdi ve Avustralya'nın cevabını beklediğini söyledi. Bu teklif Avustralya tarafından kabul edildi ve 13 Aralık 1910 tarihinde Avustralya Savunma Bakanlığı resmi olarak 2 adet "E" sınıfı denizaltının siparişini verdi. 6 Şubat 1911 tarihinde Londra'dan gönderilen telgrafta İngiltere'nin, Avustralya'nın siparişini onayladığı, denizaltıların tanesinin 105.415 pound olacağı ve ilk denizaltının teslim tarihinin 7 Aralık 1912 olacağı, ikinci denizaltının da 18 Ocak 1913 tarihinde teslim edileceği bilgileri yer almaktadır. İngiltere, Avustralya basınının Vickers şirketine verilen denizaltı siparişi konusunda bilgilendirilmesine itiraz olmadığını ancak denizaltıların fiyatının açıklanmasını istemediğini belirtti²⁰. Denizaltı siparişi konusuna, Avustralya basınında geniş şekilde yer verildi. Gazetelerde yer alan haberlerde Savunma Bakanı Senatör Pearce'ın Vickers,

17 Arthur W. Jose, *The Official History of Australia in the War of 1914-1918 Vol.IX The Royal Australian Navy*, Angus and Robertson Ltd., Sydney, 1941, ss.xxx-xxxi.

18 Donald C. Gordon, "The Admiralty and Dominion Navies, 1902-1914", *The Journal of Modern History*, Vol.33, No.4, 1961, s.s.412-413. H. Duncan Hall, *Commonwealth A History of the British Commonwealth of Nations*, Van Nostrand Reinhold Company, London, 1971, ss.34-39.

19 Jose, *a.g.e.*, ss.xxxii-xxxiii.

20 NAA: MP472/1, 16/12/4808.

Sons & Maxim Limited şirketine iki adet denizaltı siparişi verildiği ile ilgili ve denizaltıların teslim tarihlerini açıklayan konuşmasından bilgiler yer aldı. Haberlerde denizaltıların fiyatları hakkında bilgi bulunmamaktadır²¹. Collins, 10 Mart 1911 tarihinde Londra'dan Avustralya Dışişlerine gönderdiği yazıda Avustralya Hükümetinin denizaltıların isimlerinin başına "A" harfinin eklenmesi kararının alındığını, denizaltıların AE1 ve AE2 olarak isimlendirileceğini söyledi²².

10 Temmuz 1911 tarihinde Kral V. George, Avustralya'nın Deniz Kuvvetlerine Avustralya Kraliyet Donanması (Royal Australian Navy) unvanını verdi. Bu şekilde Avustralya Kraliyet Donanması resmîyet kazandı²³. Avustralya Kraliyet Donanmasının kontrolünün barış döneminde Avustralya karasuları içinde Avustralya Hükümetinde olması kararlaştırıldı. Eğer Avustralya Hükümeti kendi karasuları dışına donanmasını göndermek isterse İngiliz Deniz Kuvvetleri ve İngiliz Dışişleri ile irtibat kuracaktı. Savaş durumunda ise Avustralya Hükümetinin, donanmasını savaşa dahil etme veya savaş dışında kalma kararı alması konusunda özgür bırakıldı. Avustralya Hükümeti savaşa dahil olmayı kabul ettiği takdirde Avustralya donanmasının, İmparatorluk Filosunun bir parçası olacağı ve savaş ile ilgili emirlerin İngiliz Deniz Kuvvetleri tarafından verileceği kararına varıldı²⁴.

AE1 ve AE2 denizaltılarının mürettebatları, Kraliyet Donanması ve Avustralya Kraliyet Donanması karışımından oluşmaktaydı. Denizaltında görev alacak mürettebat Kraliyet Donanması tarafından eğitildi. Kraliyet Donanmasından Henry Hugh Gordon Dacre Stoker, AE2 denizaltısını komuta etmek için seçildi ve 7 Kasım 1913 tarihinde ataması yapıldı. AE2 denizaltısının²⁵ yapımı Aralık 1913'te tamamlandı²⁶ ve mürettebatına 6 Şubat 1914 tarihinde teslim edildi²⁷. 2 Mart 1914 tarihinde sabah saat 07.00'da AE1 ve AE2 denizaltıları, HMS Eclipse muhribi ile Portsmouth'tan Avustralya'ya gitmek için ayrıldılar. 9 Nisan saat 22.50'de denizaltılar ve HMS Eclipse muhribi Kolombo'ya vardı. 14 Nisan saat 18.00'da denizaltılar Kolombo'dan Singapur'a gitmek için yola çıktılar. Bu yolculukta denizaltılara HMS Yarmouth fırkateyni eşlik etti. 21 Nisan 05.40'ta Singapur'a ulaşan denizaltılar, 25 Nisan günü saat 07.30'da Singapur'dan ayrıldılar. Denizaltılara Avustralya Kraliyet Donanmasından HMAS Sydney kruvazörü eşlik etti. 24 Mayıs sabahı saat 06.00'da AE1 ve AE2 denizaltıları Sidney'e geldi²⁸.

21 *The Argus*, Australian Navy, 8 February 1911. *The Age*, The Australian Navy, 8 February 1911. *The Advertiser*, Submarines for Australia, 8 February 1911. *The West Australian*, Commonwealth Defence, 8 February 1911. *The Telegraph*, Naval Defence, 8 February 1911.

22 NAA: MP472/1, 16/12/4808.

23 Frame, *a.g.e.*, s.96.

24 NAA: MP153/11, 1.

25 Denizaltının teknik özellikleri için bkz. <https://www.navy.gov.au/hmas-ae2>

26 AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226 Charles George Suckling, Memoir of Charles Suckling.

27 White, *a.g.e.*, ss.35-40.

28 NAA: MP472/1, 16/14/4771. AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir.

Denizaltıların Sidney'e gelişi Avustralya basınında geniş şekilde yer aldı. Sunday Times gazetesi denizaltı konusuna tam sayfa ayırarak haberinde denizaltı tarihinden kesitler ve denizaltı tarihi ile ilgili fotoğraflara yer verdi. Haberde ayrıca AE1 ve AE2 denizaltılarının İngiltere'den Avustralya'ya izledikleri rota verilerek 12.000 milden fazla yol alan AE1 ve AE2 denizaltılarının, denizaltı tarihinde rekor kırdıkları vurgulandı²⁹. The Sun gazetesi AE1 ve AE2 denizaltıları ile ilgili haberinde "Captain Nemos of Today" alt başlığını kullanarak Denizler Altında Yirmi Bin Fersah adlı kitaba gönderme yaptı³⁰. The Daily Telegraph gazetesi de denizaltıların rekoru üzerinde durdu³¹. The Mercury gazetesi haberinde denizaltıların yolculuğunun satır başlarına yer verdi³². The Sydney Mail gazetesi tam sayfasını denizaltıların fotoğraflarına ayırdı³³. The Sun gazetesi yeni denizaltıların Avustralya Kraliyet Donanmasının gücünü artıracaklarını ifade etti ve Avustralya kıyılarının savunulmasında kritik rol oynayacağını altını çizdi. Ayrıca denizaltıların donanmanın moral gücünü de arttıracaklarını yorumunda bulundu³⁴. Avustralya Savunma Bakanlığı yeni denizaltılarından memnun kaldı. Avustralya Hükümeti de Avustralya halkının ve basınının denizaltılara göstermiş olduğu olumlu tepkiler ve övgülerden memnun oldu. Bu süreçte donanma ile hükümet arasında karşılıklı tebrik mektupları ve telgraflar gönderildi³⁵.

2. Avustralya Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girişi

28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan veliahtı Arşidük Franz Ferdinand, Sırp ve Hırvat milliyetçileri tarafından kurulan bir örgütün üyesi tarafından Saraybosna'da öldürüldü. Yaşanan bu olay uluslararası krizin fitilini ateşledi. Yaşanan olayın ardından devletler arası yoğun bir haber trafiği başladı. Diplomatlar ve ilerleyen günlerde askerlerinde dahil olduğu yazışma trafiği özellikle Temmuz'un 29'u ile 31'i aralığında oldukça yoğun geçti³⁶. İngiltere Hükümetinden Avustralya'ya ilk resmi uyarı mesajı 29 Temmuz 1914 tarihinde saat 18.35'te gönderildi. Londra'dan gönderilen mesaj 30 Temmuz saat 15.00'da Sidney'e ulaştı. Mesajda savunma şemasına bakılması ve ihtiyati tedbirlerin alınması yazmaktaydı³⁷. Mesaj Sidney'de bulunan Genel Vali Sir Ronald Munro Ferguson'a, Savunma Bakanı Senatör Edward Millen'e ve Onursal Bakan Willie Kelly'e iletildi. Mesajın bir kopyası da Başbakanlığa gönderildi³⁸. Bu süreçte

29 Sunday Times, An Australian Welcome, 24 May 1914.

30 The Sun, War Under Water, 25 May 1914.

31 The Daily Telegraph, Submarines, 25 May 1914.

32 The Mercury, The Submarines, 26 May 1914.

33 The Sydney Mail, The Latest Additions to the Australian Navy, 27 May 1914.

34 The Sun, Naval Defence, 28 May 1914. The Sun, Submarines, 31 May 1914.

35 White, a.g.e., s.54.

36 James Joll, Gordon Martel, *Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?*, (çev. Orhan Dinç Tayanç), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2016, ss.13,31.

37 NAA: A11803, 1914/89/1.

38 Ernest Scott, *The Official History of Australia in the War of 1914-1918 Vol.XI Australia During the War*, Angus and Robertson Ltd., Sydney, 1941, ss.6-7.

Avustralyalı politikacılar yaklaşmakta olan seçim için ülkenin dört bir yanında seçim çalışmaları ile meşguldüler. Başbakan Joseph Cook'un kabine toplantısı çağrısında bulunmaması nedeniyle Genel Vali Ferguson Başbakan Cook'a, 31 Temmuz'da gönderdiği mesajda, kabine toplantısı yapılarak İngiltere'nin Avustralya'dan beklediği desteğin ne olduğunun sorulmasını önerdi³⁹. Başbakan Cook, 3 Ağustos günü kabine toplantısı yapılması için talimat verdi. 3 Ağustos'ta düzenlenen toplantı sonucunda Sömürge Sekreterliğine (Colonial Secretary) iki telgraf gönderildi. İlk telgrafın içeriği; Avustralya Kraliyet Donanmasının, İngiliz Deniz Kuvvetlerinin kontrolüne girmeye hazır olduğu, İngiltere tarafından belirtilen bir hedefe gönderilmek üzere 20 bin kişilik kuvvet hazırlandığı ve hazırlanan kuvvetin sevk ve bakım masraflarının Avustralya tarafından karşılanacağı, ayrıca Avustralya basınının gelişmelerden haberdar edileceği üzerinedir. Gönderilen ikinci telgrafta Avrupa'nın durumu hakkında bilgi istenmektedir. İngiltere'den Avustralya'ya 4 Ağustos'ta iki telgraf daha gönderildi. İngiltere'den gönderilen ilk telgraf Majestelerinin Avustralya Kraliyet Donanmasının hazır olmasını mutlulukla karşıladığını bildirmektedir. İkinci telgrafta da Avustralya'nın seferberlik için acele etmesini gerektirecek bir durum olmadığı yazmaktadır.

İngiltere'nin savaşı önleme umudu Almanya'nın Belçika'yı işgal etmesiyle bitti. 4 Ağustos'ta Londra saati ile 23.00'da İngiltere, Almanya'ya savaş ilan etti. İngiltere Almanya'ya İngiliz İmparatorluğu olarak savaş açtığı için İngiliz Dominyonları ve sömürgeleri de savaşa dahil oldu. 5 Ağustos Melbourne saati ile 12.30'da Genel Vali'ye Almanya ile savaşın başladığını bildiren yazı geldi. Telgrafın kopyaları Başbakan ve Savunma Bakanı'na gönderildi. Başbakan Joseph Cook 12.45'te gazete temsilcilerine İngiliz İmparatorluğu ile Almanya arasında savaş başladığını resmi olarak açıkladı⁴⁰.

3. AE2 Denizaltısının Çanakkale'ye Gönderilmesi ve 18 Mart Deniz Harekâtı

Rusya'nın tahıl stokuna ulaşma, Süveyş Kanalı'nı güvence altına alma ve İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakıp Batı Cephesi'ne tüm dikkat ve imkân sağlama istekleri, İtilaf güçlerinin Çanakkale Boğazı'ndan geçilmesi için gerekli çalışmaların yapılmasını sağlayan nedenlerdir⁴¹. İngiliz ve Fransız gemilerinin Çanakkale'ye yaptıkları ilk bombardıman 3 Kasım 1914 tarihinde gerçekleşti. General Patton eserinde, "*Birleşik Fransız ve İngiliz Akdeniz filolarının Çanakkale Boğazı'na yönelik ilk bombardımanı, ... 3 Kasım'da gerçekleşti. Bombardıman kısa sürmekle beraber, bir merminin rastlantı sonucu bir cephaneliği vurarak havaya uçurması nedeniyle donanma toplarının karadaki tabyalar*

39 NAA: A11803, 1914/89/1.

40 Scott, *a.g.e.*, ss.7-14. Joseph Cook'un basın açıklaması için bkz. *The Daily Standard*, War Declared, 5 August 1914 (Second Edition).

41 PRO, CAB 24/1/8, Attack On The Dardanelles, February 1915.

karşısında üstün olduğu şeklinde bir yanlıs düşünce doğurarak ciddi bir sonuca yol açtı"⁴² yorumuyla Çanakkale Boğazı'nın karaya çıkarma yapmadan itilaf donanması ile geçilmesine neden olacak planın gerekçesine parmak bastı. Çanakkale Boğazı'nın geçilmesi amacıyla düzenlenecek hareketin planlamaları 3 Ocak 1915'te çeşitli birimler ve kişiler arasında telgrafların gönderilmesiyle başladı⁴³. Bu süreçte İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan itilaf donanması Ege Denizi'nde toplanmaya başladı.

AE2 denizaltısına⁴⁴ Ege Denizi'nde toplanan itilaf donanmasına katılma emri gelene kadar Avustralya ve Yeni Zelanda'da çeşitli gemilere yolculuklarında eşlik etti. AE2 denizaltısı 19 Aralık 1914'te Sidney'den ayrılarak Melbourne'ye gitti. AE2 denizaltısı Melbourne'den Albany Limanı'na gelen gemilere eşlik etti. Albany Limanı'nda toplanan ikinci Avustralya Seferi Kuvvetleri (Australian Expeditionary Force) 31 Aralık 1914'te Albany Limanı'ndan ayrıldı. AE2 denizaltısı 15.000 asker ve 3.000 at taşıyan 20 gemilik⁴⁵ konvoyu Hint Okyanusu boyunca eşlik ederek⁴⁶ 27 Ocak 1915 tarihinde Süveyş Kanalı'na ulaştı⁴⁷. Said Limanı'nda iken AE2 denizaltısına Ege Denizi'nde toplanan itilaf donanmasına katılma emri geldi. Gelen emir üzerine AE2 denizaltısı 1 Şubat'ta

42 George S. Patton, *Gelibolu Savunması*, (çev. İsmail Hakkı Yıldız), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2017, ss.3-4.

43 Ocak ayındaki yazışmalar ve görüşler için bkz. Winston S. Churchill, *The World Crisis 1915*, Thornton Butterworth Limited, London, 1927, ss.95-111.

44 Avustralya'nın savaşa girmesinden sonra Ağustos ortasında Amiral George Patey komutasında Avustralya Filosu Alman sömürgesi Rabaul'u (Papua Yeni Gine'nin doğusunda Yeni Britanya adasında bir kasaba) ele geçirme görevi verildi. Bölgede iki Alman kruvazörünün olduğu bilgisinin Avustralya donanmasına iletilmesiyle AE1 ve AE2 denizaltıları da donanmaya katıldı. Rabaul'un Avustralya kuvvetleri tarafından ele geçirilmesi sürecinde denizaltılar herhangi bir Alman gemisiyle karşılaşmadı. Alman gemi tehdidi nedeniyle AE1 ve AE2 denizaltılarına bölgede devriye görevi verildi. Devriye görevini ilk gün AE2 denizaltısı yerine getirdi. Sonraki gün AE1 denizaltısı, Parramatta muhribi ile devriye görevine çıktı. AE1 denizaltısı saat 15.30'da Parramatta'nın görüşünden çıktı. Gün batımıyla beraber Parramatta limana geri dönmesine rağmen AE1 denizaltısı ile yapılan iletişim çabaları sonuçsuz kaldı. Sonraki günlerde AE1 denizaltısı bölgede aranmasına rağmen bulunamadı. 2017 yılında AE1 denizaltısı York Dükü Adaları (Duke of York Islands) açıklarında bulunmuştur. Bkz. <https://www.awm.gov.au/media/press-releases/hmas-ae1>. Bu şekilde Avustralya donanması ve itilaf donanması ilk denizaltısını kaybetmiş oldu. AE1 denizaltısının kabıyla Avustralya donanmasındaki denizaltı sayısı bire düşmüştür. H. G. Stoker, *Straws in the Wind*, Herbert Jenkins Limited, London, 1925, ss.62-64; Jose, *a.g.e.*, s.97. Stoker anılarında AE1 denizaltısının başına gelebilecek dört olasılık üzerinde durmaktadır. Bu olasılıklar; düşman tarafından batırılması, denizaltı içinde bir patlamanın olması nedeniyle batması, su altına dalış sırasında bir kazanın olması ya da seyir sırasında bir kazanın meydana gelmesi şeklindedir. Stoker, yapılan aramalar sonucunda denizaltının herhangi bir parçası hatta bir parça kıyafetin bile bulunamaması nedeniyle denizaltı içinde bir patlama olduğunu ya da seyir sırasında bir kaza olmasının daha mümkün olduğunu belirtmektedir. Stoker, *a.g.e.*, ss.65-66. AE1 denizaltısının kaybolması ilgili resmi raporlar için bkz. NAA: MP472/1, 16/14/8314.

45 AE2 denizaltı mürettebatından Charles Suckling, Albany Limanı'ndan 18 gemi ile ayrıldıklarını belirtmiştir. AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir.

46 Stoker, *a.g.e.*, ss.82-83.

47 Fred & Elizabeth Brenchley, *Stoker'ın Denizaltısı*, (çev. Pervin Yanıkkaya), Ayhan Matbaası, İstanbul, 2003, s.43.

Said Limanı'ndan ayrılarak 5 Şubat gününde Komodor Roger Keyes emrindeki 3 İngiliz ve 2 Fransız denizaltı grubuna katıldı. AE2 denizaltısına Çanakkale Boğaz'ı açıklarında devriye görevi verildi ve 6 Şubat'ta bölgedeki ilk devriyesine çıktı. Çanakkale Boğazı girişinde yapılan bu devriyelerin amacı Türk ve Alman gemilerinin Çanakkale Boğazı'ndan çıkmasını engellemektir⁴⁸.

İtilaf güçlerinin Çanakkale Boğazı'na saldırı hazırlıkları yaptıkları dönemde Osmanlı Devleti de boğaz savunmasını güçlendirmekteydi. Karanlık Liman'ın iki sahiline sekiz obüs bataryası yerleştirildi. Balkan Harbi'nden kalma kullanılmayan mayınlar tamir edilerek mayın hatları ve mayın tarama gemilerine karşı savunma amaçlı set bataryaları kuruldu. Düşman çıkarmasının engellenmesi amacıyla da 7. ve 9. tümenler ile 6 seyyar jandarma taburu bölgeye gönderildi. Mesudiye zırhlısının 13 Aralık 1914 tarihinde B11 denizaltısı tarafından batırılması Osmanlı Devleti'nin denizaltılara karşı bazı önlemler almasını gerektirdi. Zuhaf ve Nurü'l-Bahr gambotlarına denizaltı gözetleme görevi verildi⁴⁹. Boğaz'ın birçok yerine ışıldaklarla beraber gözetleme kuleleri kuruldu. Kıyılarda bulunan top bataryaları denizaltıların periskopunu veya denizaltıları gördüklerinde ateş edebilmeleri için hazırlandı. Barbaros Hayrettin ve Turgut Reis zırhlıları, boğaz dışında bulunan itilaf donanmasına bağlı savaş gemilerine aşırma atışları yapmak üzere Çanakkale'ye gönderildi⁵⁰.

Amiral Sackville Carden komutanlığında itilaf donanmasının harekâtı 19 Şubat 1915 tarihinde başladı. Gün sonunda itilaf donanması önemli bir başarı elde edemedi ancak İngiliz Deniz Kuvvetleri, itilaf donanmasının hareketin sonunda galip geleceği düşüncesini paylaşmaktaydı. İtilaf donanması ilerleyen günlerde Çanakkale Boğazı'na saldırılarını sürdürdü. 16 Mart günü Çanakkale Boğazı'na düzenlenecek saldırının hazırlık aşamasında Amiral Carden hastalığı nedeniyle görevini Amiral John de Robeck'e bıraktı. Amiral Carden'in planlarına aşına olan Amiral de Robeck, planlandığı gibi saldırıya devam etmeye karar verdi⁵¹.

İtilaf donanması 18 Mart'ta Çanakkale Boğazı'nı geçmek amacıyla saat 11.30 gibi başlattığı bombardımana, Çanakkale Müstahkem Mevkii Komutanlığı obüsler ve sahra topları ile karşılık verdi. İtilaf donanmasının Türk tabyalarının menziline girmesiyle Türk tabyaları da ateşe başladı. 18 Mart günü gerçekleşen harekât sonucunda Bouvet, Ocean ve Irresistible battı. Agamemnon, Suffren,

48 Stoker, *a.g.e.*, ss.85-87. White, *a.g.e.*, s.106.

49 "Marmara birçok kısımlara ayrılmış ve her kısma bir karakol gemisi memur edilmişti. Bu karakol gemileri, gündüz tayin edilen muntikalarında dolaşıyor ve nakliye vasıtalarını kendi hudutları dahilinde himaye ediyorlar, böyle refakat edecekleri bir gemi bulamadıkları zaman da tahtelbahir (denizaltı) avlamak için muntikalarında mütemadiyen dolaşıyorlardı". Bkz. Rıza Bey Kaptan (Anlatan), Bahadır Dülger (Yazan), *A.E.2 Denizaltı Gemisini Marmara'da Nasıl Batırdım*, Akca Basımevi, İstanbul, 1947, ss.7-8.

50 Figen Atabey, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, ss.60-61, 149; *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VIII nci Cilt Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1976, ss.271-272.

51 Rhys Crawley, "The Dardanelles as a Joint Operation", *The War at Sea: 1914-18*, Ed. Andrew Forbes, Sea Power Centre, Australia, 2015, ss.96-97.

Gaulois, Inflexible, Lord Nelson, Albion ve Charlemagne zırhlılarından bir kısmı hafif, diğerleri ağır hasar aldı. İtilaf donanması başarısızlıkla sonuçlanan harekât sonrasında geri çekildi⁵². İtilaf donanmasının 18 Mart 1915 tarihinde gerçekleştirdikleri deniz harekâtında denizaltılar itilaf donanmasına dahil edilmedi. Denizaltıların harekât sırasındaki görevi Çanakkale Boğazı'ndan Yavuz ve Midilli kruvazörlerinin çıkması halinde onlara taarruz etmektir. AE2 denizaltısı tamir için Malta'da⁵³ bulunması nedeniyle 18 Mart harekâtında görev almadı⁵⁴.

14 Nisan'da Limni'de Komodor Roger Keyes denizaltı komutanları ile bir toplantı yaptı. Komodor Keyes, toplantıda denizaltı komutanlarına (Stoker, AE2 denizaltısının tamiri için Malta'da olduğu için toplantıya katılmadı) Çanakkale Boğazı'nı denizaltı ile geçmenin mümkün olup olmadığını sordu. "B" sınıfı denizaltı komutanları sınırlı bataryaları nedeniyle soruya hayır cevabını verdiler. E15 denizaltı kumandanı T. S. Brodie ise Çanakkale Boğazı'nın geçilebilmesinin (Stoker'dan esinlendiği plan⁵⁵ çerçevesinde) mümkün olduğunu söyledi. Brodie'nin cevabını duyan Komodor Keyes bu denemenin yapılması gerektiğini söyledi⁵⁶. Marmara'ya geçebilen bir denizaltı, Türk kuvvetlerini en can alıcı noktalarından vurabilme imkanına sahip olacaktı. Boğazlara en yakın tren yolunun bozuk olması nedeniyle, Türk kuvvetleri için tedarik imkânı Marmara'dan gelen deniz trafiğine bağlıydı⁵⁷. Deniz ikmal yolunun kesilmesi, Türk kuvvetlerinin Çanakkale savunmasına vurulmuş büyük bir darbe olacaktı. Bu nedenle İtilaf güçleri Marmara deniz yolunun önemini bildikleri için Boğaz'ın denizaltı ile geçilmesine oldukça önem vermekteydiler⁵⁸.

52 PRO, CAB 42/2/14, Progress in the Dardanelles, 19 March 1915; C.E.W. Bean, *The Official History of Australia in the War of 1914-1918 Vol.I The Story of Anzac: The First Phase of the Gallipoli Campaign May 4, 1915*, Angus & Robertson Ltd., Sydney, 1941, ss.195-197.

53 AE2 denizaltısı 10 Mart akşamı Çanakkale Boğazı açıklarındaki devriye görevi sonrası üssüne geri dönerken karanlık ve sisli hava nedeniyle kayalıklara çarptı. Bu çarpmanın sonucunda denizaltıda delikler oluştu. NAA: MP472/1, 16/15/4192; Stoker, *a.g.e.*, ss.93-97. Charles Suckling de yaşanan kazada Stoker'ın hatası bulunmadığını ve hasarın çok ciddi olmadığını anılarında belirtmektedir. AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, *Memoir*. Kaza sırasında denizaltının motoru, pervaneleri ve dümeni gibi önemli parçaları hasar almadığı için AE2 denizaltısı tamir edilmek üzere Malta'ya kadar yardımsız gidebildi. Stoker, *a.g.e.*, s.97.

54 Stoker, *a.g.e.*, ss.97-99.

55 Çanakkale Boğazı'nı geçmek için Stoker'ın hazırladığı plan şu şekildeydi; Sabah'ın erken saatlerinde havanın karanlık olmasından faydalanarak Kepez Burnu'na kadar su üzerinden giderek mayın alanına mümkün olduğunca yaklaşmaktı. Bu şekilde denizaltının bataryaları da harcanmamış olacaktı. Mayınlı alana gelindiği zaman da denizaltı su altından Çanakkale'ye kadar ilerleyecekti. Çanakkale'de yön kontrolü için su üzerine çıkarak gerekli manevra yapıldıktan sonra su altından Nara Burnu'na kadar gidilmesi, Nara Burnu'nda son bir kez yüzeye çıkılıp manevra yapıldıktan sonra Marmara'ya kadar su altından gidilmesi planladı. Bkz. Brenchley, *a.g.e.*, s.64.

56 *A.g.e.*, ss.56,59.

57 William Jameson, *Submariners V.C.*, Periscope Publishing Ltd., Penzance, 2004, s.32.

58 *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, s.270.

3.1. AE2 Denizaltısının Marmara Denizi'ndeki Operasyonları ve Sultanhisar Torpidobotu ile Mücadelesi

AE2 denizaltısı Malta'da tamir edilirken Çanakkale Boğaz'ını geçmelerinde yardımcı olacak yeni ekipmanlar da eklendi⁵⁹. 21 Nisan 1915 tarihinde AE2 denizaltısının Limni'ye gelmesinden iki gün sonra Amiral de Robeck AE2 denizaltı komutasından sorumlu subayları yanına çağırdı. Komuta subayları Amiral de Robeck'in yanından döndüklerinde Boğaz'ı geçme görevi için seçtiklerini mürettebata bildirdiler. Amiral de Robeck bu görevin zor olduğunu belirtirken, askeri değerinin büyük olması nedeniyle denenmesi gerektiğinin de altını çizdi ve başarılı olmaları halinde savaşın gidişinde önemli bir etkisi olacağını belirtti. Başarısızlık halinde başka bir denizaltının Boğaz'ı geçmek için girişimden bulunmasına izin verilmeyeceğini de ekledi⁶⁰.

24 Nisan gününde AE2 denizaltısı Çanakkale Boğaz'ını geçmek için yola çıktı. Denizaltı hava aydınlanmadan, Kepez Bölgesi'ne kadar su üstünde seyretti. Denizi tarayan ışıldaklara yakalanmamak için dalış hazırlığına geçen denizaltı, dalış mekanizmasının çalışmaması üzerine üsse geri döndü⁶¹. Arıza öğlen saatlerinde giderildi. Deneme dalışı yapıldı ve denizaltı görev için tekrar hazırlandı. Akşam saatlerinde Amiral de Robeck, Stoker'a yaşanan arızanın şansızlık olduğunu sonraki gün tekrar boğazı geçmeyi denemeleri gerektiğini söyledi⁶². Amiral de Robeck, Stoker'a Marmara Denizi'ne ulaştıklarında Çanakkale Boğaz'ındaki deniz trafiğini engellemesinin önemini anlattı. Komodor Keyes ise Stoker'a karşılıklarına çıkan gemileri özellikle mayın gemilerini batırmalarını söyledi⁶³.

25 Nisan sabahı saat 03.00'da AE2 denizaltısı Çanakkale Boğaz'ını geçmek için yola çıktı⁶⁴. Bir önceki günde olduğu gibi havanın karanlık olmasından faydalanan AE2 denizaltısı Boğaz'ın girişine kadar, su üstünden gitti. Soğanlıdere yakınlarında batarya gözcüleri tarafından fark edilmesinden sonra su altına dalış yapan denizaltı, mayınlı hattı geçmek için 70 fit derinliğe inerek bu derinlikte yol aldı. Mayın hatlarının geçilmesinden sonra AE2 denizaltısı durum değerlendirmesi yapmak amacıyla periskopunu su üzerine çıkardı. Periskop, Boğaz'ın iki yakasındaki gözetleme kuleleri tarafından fark edilince denizaltının üzerine ateş açıldı. Üzerlerine açılan ateş denizaltının tekrar su altına dalmasını zorunlu kıldı. Biraz zaman geçtikten sonra periskopla etrafı tekrar gözlemleyen Stoker, Çanakkale açıklarında demir atmış eski bir savaş

59 Stoker, *a.g.e.*, s.98.

60 AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir. Stoker, *Straws*, s.100.

61 Stoker, *a.g.e.*, ss.102-104.

62 AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir. Stoker, *Straws*, s.105.

63 Jose, *a.g.e.*, s.241. Stoker, *a.g.e.*, ss.105-106.

64 Stoker 1919 yılında yazdığı raporunda AE2'nin boğaz giriş saatini 02.30 olarak vermektedir. Bkz. White, *a.g.e.*, s.125.

gemisinin gövdesini gördüğünü anılarında yazmıştır. Bu eski savaş gemisinin Boğaz'a mayın döktüğünden şüphelenen Stoker, savaş gemisine saldırmaya karar verdi. Su altından savaş gemisine yaklaşan AE2 denizaltısı gözlem yapmak için periskobunu çıkardığı anda Türk kuvvetleri tarafından fark edildi ve üzerine ateş açıldı. Stoker, periskobu indirerek ateş bölgesinden uzaklaşılması emri verdi. Bir süre sonra Stoker gözlem için tekrar periskopla çevreyi inceledi. Biraz önce gördüğü savaş gemisinin arkasında mayın dökmeye daha uygun olan bir kruvazör gören Stoker, savaş gemisi yerine kruvazöre saldırmaya karar verdi ve kruvazöre bir torpido gönderilmesini emretti. Torpidonun gönderilmesinin ardından denizaltı hızla derinlere indi. Stoker, anılarında denizaltı su altındayken büyük bir patlama sesi duyduklarını yazmıştır⁶⁵. Patlama sesini duyduktan sonra Stoker periskopla torpido attıkları yere baktığında gördüğü manzara bir gambot, birkaç muhrip ve küçük teknelerinin, denizdeki askerleri kurtarmakla ilgilendikleriydi⁶⁶. Brenchley eserinde Stoker'ın torpido gönderdiği kruvazörün "Peyk-i Şevket" sınıfı bir gambot⁶⁷ olduğunu yazmıştır⁶⁸, ancak Peyk-i Şevket torpido kruvazörü İstinye rıhtımında bağlı bulunmaktaydı. Berk-i Satvet kruvazörü de tersanede demirliydi. Turgut Reis'in seyir jurnaline göre AE2 denizaltısının attığı torpido hiçbir gemiye isabet etmeyip sahilde patlamıştır⁶⁹. Stoker, Boğaz'ı geçtikten sonra bir gemi vurduklarını itilaf donanmasına bildirdi⁷⁰. Yabancı kaynaklarda da AE2 denizaltısının bir gemi vurduğu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerin kaynağı ise Stoker'ın itilaf donanmasına gönderdiği telgraf ve anılarıdır⁷¹. White, Türk kaynaklarına dayanarak eserinde, Peyk-i Şevket⁷² gambotunun bir torpido tarafından vurulduğunu belirtmektedir. Türk tarafının bakış açısından olay şu şekilde yaşandı: Peyk-i Şevket, son görevinden dönmüş ve motor tamiri için rıhtıma alınmıştı. Aydın Reis gambotu da bu süreçte bir denizaltıyla karşılaştı, denizaltıya ateş açmasına rağmen denizaltının menzil dışında olması nedeniyle vuramadı. Denizaltıyı bir süre takip eden Aydın Reis gambotu, hızının yeterli olmaması nedeniyle denizaltıya

65 Stoker, *a.g.e.*, ss.107-111. Charles Suckling'de anılarında muhribe bir torpido atıldıktan sonra deniz altındayken bir patlama sesi duyduğunu yazmaktadır. Bkz. AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir.

66 Stoker, *a.g.e.*, s.113.

67 "Fleets of the World 1915" isimli eserde Peyk-i Şevket torpido kruvazörü olarak sınıflandırılmaktadır. Bkz. *Fleets of the World 1915*, J. B. Lippincott Company, Philadelphia, 1915, s.140.

68 Brenchley, *a.g.e.*, s.88.

69 Nurcan Bal (Hazırlayan), *Marmara'da Denizaltı Avı Sultanhisar ve Stoker'ın Denizaltısı AE2*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2006, ss.60-61.

70 PRO, CAB/37/135/19, From V.-A., Eastern Mediterranean, Tenedos, to Admiralty, 26 April 1915.

71 Kenneth Edwards, *We Dive at Dawn*, The Reilly & Lee Co., Chicago, 1941, s.125. A. M. Low, *The Submarine At War*, Sheriadan House, New York, 1942, s.185.

72 Langensiepen, "The Ottoman Steam Navy" isimli eserinde 25 Nisan günü AE2 denizaltısının saldırdığı geminin Turgut Reis olduğunu ve denizaltının bu saldırısının başarısızlıkla sonuçlandığını yazmaktadır. Bkz. Bernd Langensiepen, Ahmet Gülerüz, *The Ottoman Steam Navy 1828-1923*, Conway Maritime Press, Londra, 1995, s.35. Kaptan Rıza Bey de anılarında AE2 denizaltısının Turgut Reis'e bir torpido attığını ancak başarılı olamadığını belirtmiştir. Bkz. Rıza, *a.g.e.*, s.10.

yetişemedi. Aydın Reis bir denizaltıyla karşılaştığı bilgisini de telsizden haber verdi. Bunun üzerine denizaltının bulunması amacıyla torpidobotlarına devriye görevi verildi. Bu süreçte Peyk-i Şevket'in tamiri askıya alındı ve diğer gemilere yardımcı olması emri geldi. Peyk-i Şevket'e, Haydarpaşa'ya kadar tüm küçük limanlar ve Avrupa kıyılarını arama emri verildi. Peyk-i Şevket zikzak yaparak denizaltıyı aradığı sırada mürettebat birden sağ taraftan kendilerine doğru gelen bir torpido gördü. Manevra ile torpidodan kaçmaya çalışılmasına rağmen torpido gemiye çarptı ve patlama şiddetiyle birkaç denizci denize düştü. Bir filika indirilerek denizciler kurtarıldı. Geminin kıyıya yanaştırılmasından sonra denizaltının bir torpido daha gönderdiği ancak hedefini vuramadığı bilgisi verildi. Gemi ilerleyen günlerde İstanbul'daki askeri rıhtıma getirilerek üç ay süren onarım ve bakımı yapıldı⁷³.

Boğaz'da yaşanan patlama hadisesinden sonrasında gambotlar ve muhripler denizaltı avına başladı. AE2 denizaltısı son saldırısından sonra su altından Boğazı geçme yolculuğuna devam etti. Bu süreçte denizaltının periskobu gözlem için su üstüne çıktı zaman çoğunlukla fark edilmekte ve denizaltının üzerine ateş açılmaktaydı. AE2 denizaltısı bir süre su altında yol aldıktan sonra gözlem için tekrar periskobunu çıkardığında artık Nara Burnu'nu geçtiklerini, aynı zamanda kendilerini arayan gemileri de gördüler. Bu sırada periskobu fark eden Türk gemileri denizaltıya ateş açtı. AE2 denizaltısı 70 fit derinliğe dalarak kırk beş dakika boyunca su altından ilerledi. Kırk beş dakikalık yolculuğun ardından gözlem için satha doğru yaklaşırken kendilerini arayan Türk gemilerine oldukça yaklaşmış olduklarını fark ettiler. Stoker, gözlem için periskobunu çıkardığında denizaltıdan yüz metre ilerde iki römorkörün rotaları üzerine mania ağları gerdiğini gördü. Bunun üzerine Stoker denizaltının rotasını değiştirdi ve 70 fit derinliğe inilmesini ve beklenmesini söyledi. Yaklaşık bir saat sonra denizaltının üstünden arama gemileri geçmeye başladı. Bu geçişler düzenli aralıklarla devam etti. Stoker, gemilerden bir tanesinin tek motorlu olması nedeniyle sesinin diğer gemilerden farklı olduğunu anılarında belirtmektedir. AE2 denizaltı mürettebatı bu gemiye "*Percival*" ismini verdi. Stoker anılarında "*Percival*" ve diğer arama gemilerinin sık sık üzerlerinden geçmesinin mürettebatın sınırlarını bozmakta olduğunu anılarında anlatmıştır. Denizaltı on altı saatten fazla süre su altında bekledikten sonra su üstüne çıkabildi⁷⁴. AE2 denizaltı mürettebatından Charles Suckling, anılarında dipte bekleme sürelerinin on yedi saatten fazla olduğunu yazmıştır⁷⁵.

AE2 denizaltısı Marmara Denizi'ne ulaşınca itilaf donanmasına boğazı geçtiklerinin bilgisini vermek için mesaj gönderdi. Ancak itilaf donanmasından herhangi bir yanıt alamadı. Stoker, denizaltının alıcılarında ya da vericisinde de bir sorun olabileceğini düşündüğünü anılarında belirtmiştir. AE2 denizaltı

73 White, *a.g.e.*, ss.126-127.

74 Stoker, *a.g.e.*, ss.114-118.

75 AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir.

mürettebatından Telgrafçı William Falconer telsizi herhangi bir arıza olabileceği gerekçesiyle birçok kez kontrol etmesine rağmen görünürde herhangi bir sorun bulamadı. İtilaf donanmasına ulaşması ümidiyle Falconer mesaj göndermeye devam etti⁷⁶. Suckling anılarında gerçekleştirdikleri başarının Amiral de Robeck'e haber verilmesinin çok önemli olduğunu, çünkü başka denizaltıların gönderilmesinin başarılarına bağlı olduğunu üzerinde durmuştur⁷⁷.

Stoker, yıllar sonra Komodor Keyes'ten mesajlarının alındığını ve Savaş Konseyinin Queen Elizabeth'te toplandığı önemli bir anda mesajın iletildiğini öğrendi⁷⁸. Bu sırada Savaş Konseyinin, çıkarma birliklerinin karada kalabilirler mi, yoksa çekilmeleri mi gerekir konusunu tartıştığı bir zamanda, AE2 denizaltısının Boğaz'ı geçme haberinin, tartışmanın seyrini değiştirdiğini ve birliklerin karada tutulmalarına karar verildiğini anlatır. Komodor Keyes anılarında General Birdwood'un mesajı, Queen Elizabeth'e ulaştığında General Ian Hamilton'ın Amiral Thursby'ye geri çekilme hakkında ne düşündüğünü sorduğunu, bu esnada Stoker'ın mesajının kendisine getirildiğini yazmıştır. Komodor Keyes, Stoker'ın mesajını yüksek sesle okuduktan sonra kıyıdaki birliklere Avustralya denizaltısının denizaltı tarihindeki en büyük başarıyı kazandığını ve AE2 denizaltısının Gelibolu'ya gönderilecek destek ve cephane getiren gemileri vuracağını eklediğini belirtir⁷⁹. Stoker'ın mesajını General Hamilton dikkatle dinledikten sonra General Birdwood'a şu mesajı gönderdi: *"Verdiğiniz haber gerçekten çok önemli. Fakat bulunduğunuz mevzilerde direnip tutunmanızdan ve baskılara dayanmanızdan başka yapacak bir şey yoktur. Amiral Thursby'nin size açıklayacağı üzere, birliklerin tekrar gemilere çekilmesi işi iki gün alacaktır. Bu arada, bir Avustralya denizaltı gemisi Çanakkale boğazını aşmış ve bir Türk gambotunu torpilleyip batırmıştır. General Hunter-Weston ağır kayıplar vermesine rağmen, yarın ilerlemeye başlayacak ve birlikleriniz üzerindeki baskıyı hafifletecektir. Kuvvetlerinize ve General Goodley'in birliklerine bir çağrıda bulununuz ve tutundukları mevzileri korumaları için olağanüstü çaba göstermelerini isteyiniz. Daha önce de üzerinize çok güç görevler aldınız. Şimdi ise, güvenliğe kavuşuncaya kadar yalnızca siper kazdırınız, siper kazdırınız, kazdırınız"*⁸⁰. AE2 denizaltısının Çanakkale Boğazı'nı geçen ilk denizaltı olmasının denizaltı tarihi açısından büyük bir başarı olması yadsınamaz, ancak bu başarının General Hamilton'un Anzakları karada tutma kararını ne kadar etkilediği üzerine farklı yorumlar bulunmaktadır. Komodor Keyes'e mesajı getiren G. C. Brodie (Komodor Keyes'in yaveri), General Hamilton'ın denizaltının haberini duymadan önce kararını verdiğini, denizaltının Boğaz'ı geçmesinin onu danışmanlarıyla

76 Stoker, *a.g.e.*, ss.119-120. Brenchley, *a.g.e.*, s.96.

77 AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir.

78 Stoker, *a.g.e.*, s.120.

79 Roger Keyes, *The Naval Memories of Admiral of the Fleet Sir Roger Keyes the Narrow Seas to the Dardanelles 1910-1915*, Thornton Butterworth, London, 1934, ss.303-304.

80 Ian Hamilton, *Gelibolu Hatıraları 1915*, (çev. Mehmet Ali Yalman - Nurer Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul, 2006, ss.116-117.

yapacağı tartışmadan kurtardığı belirmiştir⁸¹. Aspinall-Oglander, General Hamilton'un Amiral Thursby'ye görüşünü sorduktan sonra emrini verdiğini ve verilen bu emir sonrası bir daha geri çekilmeden söz edilmediğinin altını çizmiştir⁸². E. Keble Chatterton ise "*Dardanelles Dilemma the Story of the Naval Operations*" isimli kitabında Stoker'ın mesajının birliklerin karada tutulması kararının verilmesine pozitif bir etkisi olduğuna değinmiştir⁸³.

AE2 denizaltısının görevi Gelibolu'ya deniz yolundan denizden asker ve mühimmat taşıyan gemileri ve mayın gemilerini batırmaktı. Bunu gerçekleştirebilmek için denizaltında sadece 8 adet torpidosu bulunmaktaydı⁸⁴. Denizaltıya top takılmadığı için torpido tek saldırı gücüydü. AE2 denizaltısı Marmara Denizi'ne ulaştıca gemi batırmak için birkaç başarısız girişimde bulundu⁸⁵. Bu başarısız girişimlerin ardından Stoker, İstanbul'a saldırı yapmayı düşünerek saldırı için gerekli planları hazırladı. Planların hazırlanmasının

81 Brenchley, *a.g.e.*, s.110.

82 Cecil Faber Aspinall-Oglander, *Military Operations Gallipoli Vol.I*, William Heinemann, London, 1935, ss.269-270.

83 E. Keble Chatterton, *Dardanelles Dilemma the Story of the Naval Operations*, Rich & Cowan, London, 1935, s.227.

84 Stoker anılarında AE2 denizaltısının taşıdığı torpido sayısı hakkında bilgi vermezken İngiliz Deniz Kuvvetlerine sunduğu raporda denizaltının 8 adet torpido taşıdığı bilgisini vermektedir. Jose, *a.g.e.*, s.245.

85 25 Nisan günü AE2 denizaltısı Peykişevket'i bir torpido ile vurdu. 26 Nisan günü şafak öncesinde AE2 denizaltısı, iki kruvazör ile karşılaştı ve birine torpido gönderdi ancak hedefini vuramadı. Aynı gün Stoker dört gemi daha gördü. Gemilerin bir tanesinin nakliye gemisi olabileceğinden şüphelenen Stoker bu gemiye de bir torpido gönderilmesi emretti. Stoker periskopla torpidonun gidişini izleyemediğini, torpidonun ya ıskaladığını ya da motorunun çalışmadığını anılarında yazmıştır. 27 Nisan günü AE2 denizaltısı, iki muhribin eşlik ettiği bir gemiye saldırdı ancak hedefini vuramadı. 27 Nisan günü itibariyle AE2 denizaltısı toplamda 4 torpido harcamıştır. Stoker anılarında 28 ve 29 Nisan günleri yaptığı saldırılar hakkında bilgi vermemektedir. Stoker, *a.g.e.*, ss.110,121,124-125,129-130. Ancak Stoker'ın İngiliz Deniz Kuvvetlerine verdiği raporda 28 Nisan günü iki saldırı yaptığı ve bu saldırılar sonucunda iki torpido daha harcadığı bilgisini vermektedir. 29 Nisan günü de AE2 denizaltısı bir Türk gambotuna torpido gönderir ancak bu saldırının da sonucu başarısız olmuştur. Stoker'ın verdiği bilgiler çerçevesinde AE2 denizaltısının son 1 adet torpidosu bulunmaktaydı. AE2 denizaltı mürettebatından John Harrison Wheat günlüğünde 29 Nisan günü Stoker'ın iki torpido ateşlediğini iddia etmektedir. Wheat, torpidolar ateşlendikten sonra da denizaltında son bir adet torpido kaldığını iddia eder. Ancak Stoker'ın verdiği bilgiler dahilinde bu durumda AE2 denizaltısının torpidolarının bitmesi gerekmektedir. Bkz. White, *a.g.e.*, s.157. Çanakkale Boğaz Komutanlığı'nın hazırladığı kitapta AE2 denizaltısının Marmara Denizi'ndeki hareket süreci şu şekilde anlatılmıştır; 25 Nisan günü saat 07.30'da AE2 denizaltısı, Kilya açıklarında demirlemiş olan Turgut Reis gemisine saldırdı, ancak bu saldırıdan herhangi bir başarı sağlanamamıştır. 26 Nisan'da saat 04.00'da Turgut Reis'e tekrar hücum eden AE2 denizaltısı bu saldırısında da sonuç alamamıştır. 27 Nisan günü ise Kütahya torpidobotu eşliğindeki Barbaros Hayreddin gemisine bir torpido atmasına rağmen hedefini vuramamıştır. İlerleyen saatlerde AE2 denizaltısı, Yarhisar destroyerine de bir saldırıda bulundu. Bu saldırıda başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 28 Nisan günü AE2 denizaltısı, Muavenet-i Milliye gemisi refakatinde dört gemilik bir konvoyla saldırı düzenlemiştir. Bu saldırıdan da başarı elde edememiştir. 29 Nisan'da AE2 denizaltısı, bir torpidobot ve üç nakliye gemisinden oluşan bir konvoyla saldırmıştır. Bu saldırının da sonucu başarısızlık olmuştur. Bkz. Çanakkale Boğaz Komutanlığı (Hazırlayan), *Çanakkale Deniz Savaşları 1915*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2008, ss.8-9.

ardından denizaltı rotasını İstanbul'a çevirdi. İstanbul'a doğru yol alırken Boğazı yeni geçen E14 denizaltısı ile karşılaştı. İki denizaltı kumandanları arasında yapılan kısa konuşmanın ardından E14 denizaltı kumandanı Boyle, AE2 denizaltısının İstanbul'a gitmekte olduğunu öğrendi. Boyle, amiralden emir alınuncaya kadar beklemenin daha uygun olacağını söyledi. Denizaltılar ertesi sabah aynı yerde saat 10'da buluşmak üzere ayrıldı⁸⁶.

30 Nisan sabahı AE2 denizaltısı buluşma noktasına vardığında E14 denizaltısını buluşma noktasında göremedi⁸⁷. Buluşma noktasında beklerken AE2 denizaltısı bir torpido gemisinin kendisine yaklaşmakta olduğunu gördü. Torpido gemisinin denizaltıyı görmemesi için Stoker dalış emri verdi. Denizaltı dalışa geçtikten bir süre sonra bilinmeyen bir nedenden ötürü denizaltının burnu yükselmeye başladı. Bu süreçte denizaltının kontrolünü ele geçirme girişimleri başarısız oldu. Dalış dümenleri denizaltıyı paralel pozisyona getiremediği için yükselmesine engel olamadı. Stoker periskopla çevresine baktığında kendisine ateş eden bir torpido gemisi gördü. Stoker'ın tekrar dalış emri vermesi üzerine denizaltı tekrar su altına daldı. Bu sefer denizaltıyı 50 fit derinlikte sabitlemek için tanklar arasındaki su aktarımı durdurulsa da denizaltının hızla batması durdurulamadı. Kontrolde çıkan denizaltı yapılan tüm müdahalelere rağmen hızla batmaya devam etti. AE2 denizaltısının su altında inebileceği son değer 100 fitti. Stoker, denizaltının 100 fitten daha derine indiğini anılarında belirtmiştir. Denizaltının hızla batmaya devam etmesi üzerine Stoker tekrar yükselme emri verdi. Tanklardaki sular hızla boşaltıldı ve hafifleyen denizaltı hızla yükselmeye başladı. Kısa bir sürede denizaltı tekrar su üzerine çıktı. Stoker bu süreçte tankların işlemini izlerken başka bir subay da periskopla denizaltının etrafını gözlemekteydi. Subay, torpido gemisinin etraflarında döndüğünü ve bir gambotun da kendilerine yaklaştığını gördü. Stoker, torpidobotun kendilerine iki torpido gönderdiğini ancak ıskaladıklarını anılarında belirtmiştir. Stoker, bir kez daha dalış emri verdi. Denizaltı hızla su altına batmaya başladı ancak denizaltını kontrol etme çabaları yine başarısızlıkla sonuçlandı. Stoker yaşanan bu anları anılarında şu şekilde dile getirmiştir: "Yumurtalar, ekmekler, her çeşit yemek, bıçaklar, çatallar, tabaklar astsubayların yemekhanesinden devrilerek her yere saçılıyordu. Düşebilecek her şey düşmüştü. Ayakta bile duramayan mürettebat tutunabilecek her yere tutunmaya çabalıyor; borulara, vanalara, göstergelere tutunup işlerine devam etmeye çalışıyorlardı"⁸⁸. Denizaltının batmasının sabitlenememesi üzerine Stoker, tekrar su üstüne çıkma emri verdi. Denizaltının yüzeye çıkmasıyla makine dairesinden bir patlama sesi duyuldu ve makine dairesinden dumanlar çıkmaya başladı. Denizaltında açılan deliklerin deniz seviyesinin üstünde olması nedeniyle denizaltının tekrar su altına dalması imkânsız

86 Stoker, *a.g.e.*, ss.134-135.

87 E14 denizaltısının seyir kaydında saat 09.50'de su üstüne çıktığında AE2 denizaltısını gördüğü yer alır. Saat 10.45'te E14 denizaltısı bir Türk gambotu tarafından görülmesi nedeniyle su altına dalmıştır. White, *a.g.e.*, ss.148-149.

88 Stoker, *a.g.e.*, s.138.

hale geldi. Stoker, denizaltının Türk kuvvetlerinin eline geçmemesi için AE2 denizaltısını batırma kararı aldı. Bir subayla beraber denizaltıyı batırmak için gerekli işlemleri yapmaya başlayan Stoker bu sırada tüm mürettebatın güverteye çıkıp suya atılmasını emretti. Denizaltıyı batırmak için gerekli işlemler yapıldıktan sonra subay ile Stoker da denizaltının güvertesine çıkıp denize atıldı. AE2 denizaltısı kısa sürede denizin derinliklerine doğru son yolculuğuna başladı⁸⁹. AE2 denizaltısının nasıl battığını Suckling⁹⁰ de Stoker'ın hikayesine paralel anlatmaktadır. AE2 denizaltı mürettebatından Wheat de anılarında torpidobotunu gördüklerinde hemen su altına daldıklarını ancak kısa bir süre sonra denizaltında bir sorun olduğunun anlaşıldığını belirtir. Wheat balast tankının su dolu olduğunu ve bu tankın vanalarına dokunulmamasına rağmen nasıl dolduğunun bir muamma olduğunu söyler. Bu olayı açıklama yolunda da suyun bu tanka sızmış olabileceğini belirtir. White eserinde Wheat'ın açıklamasına yaptığı yorumda denizaltının yoğun bir akıntıya girmesinin ardından bu tankın acil önlem olarak su ile doldurulmuş olabileceğini söyler⁹¹. Stoker Deniz Kuvvetlerine verdiği raporda E11 denizaltısının 1914 yılında benzer bir olay yaşadığını belirtir. E11 denizaltısının hiçbir neden yokken bir anda yükseldiğini düşman gemilerini görmeleri nedeniyle denizaltıyı hemen suyun altına daldırdıklarını ve sığ sularda olmaları nedeniyle dipte tehlikenin geçmesini beklediklerini anlatır. Stoker, eğer ateş altında olmasalardı yaşanan durumu atlayabileceklerini de rapora ekler⁹².

Sultanhisar torpidobotunun Kaptanı Rıza Bey ise AE2 denizaltısının batırılış hikayesini daha farklı anlatmaktadır. Sultanhisar torpidobotu Marmara Denizi'nde denizaltı arayan gemilerdendi. Kaptan Rıza'ya İstanbul'dan gelen resmi emir: "*Basra torpidosu sizin yerinizi alacaktır. Rumeli sahilini takiben hemen İstanbul'a dönünüz*"⁹³ şeklindeydi. Verilen emir üzerine Sultanhisar İnebolu'dan ayrılarak İstanbul'a doğru yola çıktı. Gelibolu'dan uzaklaşıldıktan sonra Kaptan Rıza Bey ikinci kumandanına Karaburun'a gitme emri verdi. Bunun üzerine Sultanhisar torpidobotu Karaburun'a doğru yol almaya başladı. Kaptan Rıza Bey Karaburun tarafında denizaltı arayacaklarını mürettebatına bildirdi.

89 *A.g.e.*, ss.135-140. Stoker, raporunda AE2'nin batış saatini 10.45 olarak vermektedir. Jose, *a.g.e.*, s.247. Karakol görevince bulunan Zuhaf korveti 10.45'te Sultanhisar torpidobotunu Hora Feneri açıklarında gördüğünü 10.50'de Sultanhisar'ın AE2'nin üzerine ateş ettiğini gözlemlemiştir. Bal, *a.g.e.*, s.91.

90 Charles Suckling anılarında sabah saat 10'da E14 denizaltısı ile buluşma noktasında Türk gemisiyle karşılaştıklarını yazmıştır. Bunun üzerine Stoker'ın dalış emri verdiğini ve yapılan birçok denemeye rağmen denizaltının kontrolünü sağlayamadıklarını anlatmıştır. Birkaç kez tekrarlanan dalış denemelerinde denizaltının kontrolünü sağlayamadıklarını ve sonunda makine dairesinden vurulduklarını ve tekrar dalış yapmalarının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Stoker ve subayların denizaltıyı batırmak için gerekli işlemleri gerçekleştirdiklerini söylemiştir. Suckling suya atladıkları sırada karşılarında iki torpido botu olduğunu belirtmiştir. AWM: RCDIG0001112, 3DRL/6226, Suckling, Memoir.

91 White, *a.g.e.*, ss.152-153.

92 Jose, *a.g.e.*, ss.247-248. White, *a.g.e.*, s.153.

93 Rıza, *a.g.e.*, s.27.

Güverteye gözcüler yerleştirilmesini ve kömürlerin ocaklar önüne konulmasını da sözlerine ekledi. Sultanhisar torpidobotu mürettebatı Kaptan Rıza Bey'in emirlerini yerine getirdikten sonra denizaltı aramaları başladı. Bir süre sonra AE2 denizaltısının görünmesi üzerine Kaptan Rıza Bey, İngiliz kömürlerinin yakılmasını emretti. Sultanhisar torpidobotu hızla denizaltıya yaklaşmaya başladı. Bu sırada denizaltı bir süreliğine gözden kayboldu. Sultanhisar torpidobotu mürettebatı denizaltıyı bulmak için denizi dikkatle taradı. Kısa bir süre sonra denizaltının periskobunun görülmesi üzerine denizaltıya ateş açıldı. Ancak denizaltının periskopunun tekrar gözden kaybolması üzerine Kaptan Rıza Bey, 20 dakika boyunca bölgede denizaltıyı aradıklarını anılarında anlatmıştır. 20 dakikalık arayış sonrasında denizaltının tekrar su üstüne çıkmasıyla Sultanhisar torpidobotu yönünü denizaltıya doğrulttu ve ateş etmeye başladı. Bu sırada denizaltının Sultanhisar torpidobotuna bir torpido gönderdiğini ve Kaptan Rıza Bey gemisini bir dümen manevrası ile torpidodan kurtardığını anılarında anlatmıştır. Sultanhisar torpidobotunun elinde iki adet torpido bulunmaktaydı. Kaptan Rıza Bey denizaltıyı torpido ile vurmaya karar vermesi üzerine torpidoların hazırlanmasını söyledi. Kısa bir süre sonra kendilerine bir torpidonun daha geldiğinin fark edilmesi üzerine Kaptan Rıza Bey, tekrar torpidodan da zarar görülmeden gemisini kurtardı⁹⁴. Uygun pozisyonu yakalayan Sultanhisar torpidobotu, denizaltıya bir torpido göndermek istese de barut ateşlemeli fünyenin ateş almaması nedeniyle torpido atılamadı. Bu sırada denizaltı tekrar su altına daldı. Sultanhisar torpidobotu mürettebatı bir kez daha denizde denizaltıyı aramaya başladı. Kaptan Rıza Bey, bu dakikaları anılarında şu şekilde ifade etmiştir: *"Saat 10'u geçiyordu. Yarım saatten beri denizaltı gemisi hiçbir eseri hayat göstermiyordu. Tezatlî birçok fikirler kafamda yer alıyordu. Acaba kaçtı mı? diyordum. Eğer kaçsaydı ne yapardım? Kendimi ve askerlerimi ne suretle teselli edebilirdim. Öyle bir ruhi halete düşmüştük ki ya o bizi ya biz onu mahvetmeliydik. Bu mücadelenin yarım kalması, bize olduğu kadar, onlara da şüphesiz büyük bir acı verecekti"*⁹⁵. Bir zaman sonra denizaltının tekrar su üstüne çıktığı ve Tekirdağ istikametine doğru gittiği mürettebat ve Kaptan Rıza Bey tarafından görüldü. Sultanhisar torpidobotu zaman kaybetmeden takibe başladı ve takip sırasında top ateşini sürdürmeye devam etti. Kaptan Rıza Bey denizaltının top darbelerinden etkilenmediğini fark edince ikinci torpidonun gönderilmesi emrini verdi. Torpido denizaltına gönderildi ancak ıskaladı⁹⁶. Sultanhisar torpidobotu takibini sürdürmeye devam ettiği sırada Kaptan Rıza Bey, denizaltını eski deniz muharebelerinde uygulanan bir taktik ile mahmuzlayarak yani gemisinin baş

94 Stoker'ın anıları ve raporunda AE2 denizaltısının Sultanhisar torpidobotuna attığı torpidolar hakkında bilgi bulunmamaktadır.

95 Rıza, a.g.e., s.37.

96 AE2'nin mürettebatından Albert Knaggs da Sultanhisar'ın AE2'ye attığı torpidoları doğrulamaktadır. Günlüğünde *"Sultanhisar, içinde bir Alman subayın bulunduğu botu bizi almak üzere yaklaştırdı, fakat botla aramızda beş karış mesafe vardı. Biz de bota doğru yüzdük. Bota bindiğimizde torpido kovanlarının boş olduğunu fark ettik. İngilizce bilen Alman denizci bize ateş açıldığını fakat isabet etmediğini söyledi"* sözleriyle anlatmıştır. Bal, a.g.e., s.101.

tarafıyla çarparak batırmayı düşündü. Çarpışma için gerekli hazırlıklar yapıldı. Bu hazırlıklar sırasında Kaptan Rıza Bey, Karaburun taraflarında denizaltı arayan Zuhaf gambotuna ve Rumeli Sahili Hora dolaylarında bulunan Aydın Reis gambotuna yapılacak çarpışma sonrasında suya düşecekleri toplamak ve başka yardımları olabileceği gerekçeleriyle işaret verilmesini söyledi. Ancak gemiler Sultanhisar torpidobotunun işaretlerini görmedi. Denizaltının tekrardan su üstüne çıkmasıyla Kaptan Rıza Bey Sultanhisar torpidobotunu denizaltının üzerine çevirdi ve süratle üzerine doğru ilerlemeye başladı. Kaptan Rıza Bey saat tam on bire on varken Sultanhisar torpidobotu ile AE2 denizaltısının kış tarafına çarptı. Çarpışmanın ardından Kaptan Rıza Bey denizaltının yakınında mürettebatı kurtarmak amacıyla bekledi. Kaptan Rıza Bey, denizaltı mürettebatını bekledikleri sırada AE2 denizaltısının kulesine bir askerin İngiltere İmparatorluğu bayrağını çekmeye başladığını ve denizaltı mürettebatının gömlek ve şapkalarını sallayarak teslim olduklarını belirten işaretler yaptıklarını söyledi. Ayrıca Kaptan Rıza Bey, suya atlayan mürettebatı Sultanhisar torpidobotunun güvertesine aldıklarını ve denizaltının yavaş yavaş batmaya başlaması üzerine AE2 denizaltısından en son çıkan subaylarından birinin suya atlamadan İngiltere İmparatorluğu bayrağını selamladığını söyler. *"Vatan sevgisinin bu güzel tecellisi, hepimizi mütehassis etmişti. Hepimiz mağlup düşmanın karşısında aynı hürmet hissini duyarak namağlup armadanın sulara karışan bayrağını selamlıyorduk"*⁹⁷. Sultanhisar torpidobotu, AE2 denizaltısının üçü subay, yirmi dokuzu er olan mürettebatının tümünü esir aldı ve esirlerini önce Gelibolu'ya ardından İstanbul'a götürdü⁹⁸.

30 Nisan'da Zuhaf korveti Süvarisi Tahir Bey'in saat 13.20'de Bahriye Nezaret'i'ne gönderdiği telgrafta, saat 11.00'da Sultanhisar'ın düşman denizaltısı takip ettiğini gördüğünü bu nedenle Sultanhisar'ın yanına gittiğini belirtti. Denizaltına iki gemi tarafından ateş edildiğini, denizaltında meydana gelen bir patlama sonucu da mürettebatının teslim olduğunu yazdı. Sultanhisar'ın tüm mürettebatının kurtarıldıktan sonra denizaltının battığını bildirdi. Tahir Bey denizaltının battığı yerin koordinatlarını da Bahriye Nezaretine verdi. Kaptan Rıza Bey saat 16.40'ta Bahriye Nezaretine gönderdiği telgrafta, sabah saat 9.00'da bir denizaltı gördüğünü, iki saat süren mücadele sonrasında denizaltıyı batırdığını ve denizaltının tüm mürettebatının esir alınarak Gelibolu'ya gidildiğini bildirdi. Beşinci Ordu Kumandanlığının emri üzerine de İstanbul'a gidileceğini söyledi⁹⁹.

97 A.g.e., s.45.

98 A.g.e., ss.29-45. Karargâh-ı Umumî İstihbârât Şubesi Müdürü Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Seyfi Bey'in 1 Mayıs 1915 tarihli raporunda AE2 denizaltısının birkaç gün önce Marmara Denizi'ne girme teşebbüsü sırasında batırıldığı ve 3 subay ile 29 erin esir alındığı bilgisi yer almıştır. Seyfi Bey, 5 Mayıs 1915 tarihli raporunda ise AE2 denizaltısının batırılma tarihini 29 Nisan olarak vermiştir. Seyfi Bey, Matbûât Müdüriyet-i Umumiyesi'ne gönderdiği 15 Ağustos 1915 tarihli yazısında AE2 denizaltısının batırılma tarihinin 30 Nisan olduğunu yazmıştır. Bkz. *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2005, ss.90, 97, 223.

99 Bal., a.g.e., ss.104-105.

Umumi Karargâh 1 Mayıs tarihinde AE2 denizaltısının batırıldığı ve mürettebatının esir alındığına dair resmi tebliği yayınladı¹⁰⁰. Türk radyo yayınlarında AE2 denizaltısının batırılması ile ilgili haberleri başlarda İngiliz Deniz Kuvvetleri propaganda olarak görmesi nedeniyle önem vermedi. AE2 denizaltısının batırılması ile ilgili ilk resmi haber Hollandalı kaynaklar aracılığı ile Londra'daki Avustralya Deniz Temsilcisi'ne (Australian Naval Representative) yapıldı. Londra'daki Avustralya temsilcisi de edindiği bilgileri 15 Mayıs 1915'te Melbourne'de bulunan Donanma Ofisi'ne (Navy Office) bildirdi. 25 Mayıs 1915 tarihinde de İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi, AE2 denizaltısının batırıldığını ve üç subayı ile yirmi dokuz mürettebatın esir alındığı bilgisini teyit etti¹⁰¹.

AE2 denizaltısının batmasıyla ilgili haberler Avustralya basınında ancak Mayıs ortalarında yer almaya başladı. Basında yer alan ilk haberler de Türk kuvvetlerinin Marmara Denizi'nde Avustralya denizaltısı AE2'yi batırıldığı ve üç subay ile yirmi dokuz mürettebatının da esir alındıklarının iddia edildiği üzerinedir¹⁰². Basında yer alan bu haberlerin ortak noktası bu haberlerin bir iddia olduğu ve bu iddianın da resmi olarak doğrulanmadığıdır. 13 Mayıs günü de Avustralya basınında yer alan haberlerde AE2 denizaltısının batırılması ile ilgili resmi bir açıklamanın yapılmadığı bilgisi verilmektedir¹⁰³. The Register gazetesi "The Great War" başlıklı haberinde Türklerin AE2 denizaltısını batırdıklarını iddia etmesinin Avustralyalılar için bir şok olduğu ve resmi onay veya inkarın gelmesini merakla beklediklerini yazmaktadır. Haberin devamında verilen bilgilerin doğru olması durumunda Avustralya'nın yas tutmasına neden olacağı ancak bu tür kayıpların savaşın doğal seyrinde beklenmesi gerektiğinin de altı çizilmektedir¹⁰⁴. The Port Pirie Recorder and North Western Mail isimli gazete "The War" başlıklı haberinin "Australia's Submarine" alt başlıklı haberinde AE2 denizaltısının batırıldığının doğrulandığı yer almaktadır¹⁰⁵. 19 Mayıs tarihine kadar çıkan haberlerde resmî açıklama yer almamakla beraber hemen hemen tüm haberlerde AE2 denizaltısının batırıldığının iddia edildiğinin bunun resmi makamlar tarafından doğrulanmadığının altı çizilmeye devam edilmektedir¹⁰⁶. The Sun gazetesinin 19 Mayıs tarihli haberinde Avustralya denizaltısının batırıldığının resmi makamlar tarafından doğrulandığı yer almaktadır¹⁰⁷. Ancak hâlâ bazı gazeteler haberin doğrulanmaya ihtiyacı olduğu ya da resmi makamlar tarafından bilgi gelmediği ile ilgili haberler vermeye devam etmiştir¹⁰⁸.

100 A.g.e., s.106.

101 White, a.g.e., s.164.

102 The Sun, The War, 12 May 1915. The Herald, Submarine AE2 Reported Sunk, 12 May 1915. The Evening Star, Australian Submarine, 12 May 1915.

103 The Daily Advertiser, The Western Front, 13 May 1915. The Daily Telegraph, Gallipoli, 13 May 1915. The Argus, The Dardanelles, 13 May 1915.

104 The Register, The Great War, 13 May 1915.

105 The Port Pirie Recorder and North Western Mail, The War, 13 May 1915.

106 The Age, Australian Submarine, 14 May 1915. The Sydney Morning Herald, The AE2, 14 May 1915. The Australasian, Australian Submarine, 15 May 1915. The Observer, Australian Submarine, 15 May 1915.

107 The Sun, The AE2, 19 May 1915.

108 The Register, Submarine AE2, 19 May 1915. The Herald, Submarine AE2, 19 May 1915.

Sonuç

Savaştan birkaç yıl önce kurulmuş Avustralya Kraliyet Donanmasının denizaltısı olan AE2'nin Çanakkale Boğaz'ını geçen ilk denizaltı olması oldukça önemli bir başarıdır. Eğer AE2 denizaltısı boğazı başarılı bir şekilde geçemeseydi muhtemelen itilaf donanması başka bir denizaltısını daha riske atmayı düşünmeyecekti. Bu nedenle AE2 denizaltısının en büyük başarısı Boğaz'ın denizaltı ile geçilebileceğinin mümkün olduğunu göstermesiydi. AE2 denizaltısı Boğazı geçmesinde gösterdiği başarıyı Marmara Deniz'inde gösterememiştir. Türk ve yabancı kaynaklar birlikte incelendiğinde AE2 denizaltısının Marmara Denizi'nde gerçekleştirdiği saldırılar üzerinde bir fikir birliği bulunmasa da kaynakların ortak noktası denizaltının birçok gemiye saldırmasına rağmen bu saldırılar sonucunda önemli bir başarı elde edemediği üzerinedir.

AE2 denizaltısının Marmara Denizi'nde görünmesiyle beraber İtilaf kuvvetlerinin Gelibolu Yarımadası'na çıkarma yaptığı kritik bir zamana denk gelmesi AE2 denizaltısının bölge güvenliği için büyük bir tehdit oluşturarak Marmara'daki deniz trafiğinin azalmasını sağlamıştır. AE2 denizaltısı Çanakkale Boğazı'na girdiği 25 Nisan ile Türk donanması tarafından batırıldığı 30 Nisan tarihleri arasında Marmara Deniz'inde birçok gemiye saldırı düzenlemiştir. Bu durum Türk donanmasından birçok geminin denizaltı avına çıkmasına neden olmuştur. 30 Nisan günü AE2 denizaltısı İngiliz denizaltısı E14'ü beklediği sırada Sultanhisar torpidobotu ile karşılaşmıştır. AE2 denizaltısı, Sultanhisar torpidobotu ile girdiği mücadele sonucunda Marmara Denizi'nde batmıştır. Bu şekilde AE2 denizaltısı, Türk donanmasının I. Dünya Savaşı'nda batırdığı ilk denizaltı olmuştur.

AE2 denizaltısı ve Sultanhisar torpidobotu arasındaki mücadele ile ilgili en önemli kaynaklar AE2 denizaltısı kumandanı Stoker'ın anıları ile Sultanhisar torpidobotu kumandanı Rıza Bey'in anılarıdır. Anılar yaşanan olayı iki farklı bakış açısından vermesi ve birbirlerinin anlatımlarındaki boşluğu doldurması bakımından da oldukça değerlidir. Stoker ve Rıza Bey anılarını I. Dünya Savaşı'nın bitiminden yıllar sonra yazdıkları için anlatımlarında eksikler ya da hatalı bilgilerin de olabileceği göz ardı edilmemelidir. Yine de yaşanan mücadele ile ilgili resmi evrakların az olması ve AE2 denizaltısının batarken birçok evrakı da beraberinde götürmesi iki kumandanın anılarını yaşanan mücadele hakkında önemli kaynaklar haline getirmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşivler

Public Record Office [Kamu Kayıtları Ofisi], (PRO)

The Australian War Memorial [Avustralya Savaş Anıtı], (AWM)

The National Archives of Australia [Avustralya Ulusal Arşivi], (NAA)

II. Yayımlanan Arşiv Belgeleri

Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2005.

III. Resmi Yayınlar

Colonial Conference 1907: Minutes of Proceedings of the Colonial Conference 1907, His Majesty's Stationery Office, London, 1907.

Commonwealth of Australia Parliamentary Debates Session 1903 Vol. XVI, Government Printer for the State of Victoria, Australia, 1903.

Commonwealth of Australia Parliamentary Debates Session 1907-8 Vol. XLII, Government Printer for the State of Victoria, Australia, 1908.

IV. Süreli Yayınlar

Sunday Times

The Advertiser

The Age

The Argus

The Australasian

The Daily Advertiser

The Daily Standard

The Daily Telegraph

The Evening Star

The Herald

The Mercury

The Observer

The Port Pirie Recorder and North Western Mail

The Register

The Sun

The Sydney Mail

The Sydney Morning Herald

The Telegraph

The West Australian

V. Kitaplar

ATABEY, Figen, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

ASPINALL-OGLANDER, Cecil Faber, *Military Operations Gallipoli Vol.I*, William Heinemann, London, 1935.

BAL, Nurcan (Hazırlayan), *Marmara'da Denizaltı Avı Sultanhisar ve Stoker'ın Denizaltısı AE2*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2006.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VIII nci Cilt Deniz Harekâtı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1976.

BEAN, C.E.W., *The Official History of Australia in the War of 1914-1918 Vol.I The Story of Anzac: The First Phase of the Gallipoli Campaign May 4, 1915*, Angus & Robertson Ltd., Sydney, 1941.

BRENCHLEY, Fred & Elizabeth, *Stoker'ın Denizaltısı*, (çev. Pervin Yanıkkaya), Ayhan Matbaası, İstanbul, 2003.

CHATTERTON, E. Keble, *Dardanelles Dilemma the Story of the Naval Operations*, Rich & Cowan, London, 1935.

CHURCHILL, Winston S., *The World Crisis 1915*, Thornton Butterworth Limited, London, 1927.

Çanakkale Boğaz Komutanlığı (Hazırlayan), *Çanakkale Deniz Savaşları 1915*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2008.

- EDWARDS, Kenneth, *We Dive at Dawn*, The Reilly & Lee Co., Chicago, 1941.
- FIELD, Cyril, *The Story of Submarine From the Earliest Ages to the Present Day*, J. B. Lippincott Company, Philadelphia, 1908.
- Fleets of the World 1915*, J. B. Lippincott Company, Philadelphia, 1915.
- FRAME, Tom, *No Pleasure Cruise the Story of the Royal Australian Navy*, Allen & Unwin, Australia, 2004.
- FYFE, Herbert C., *Submarine Warfare Past and Present*, E. Grant Richards, London, 1907.
- HALL, H. Duncan, *Commonwealth a History of the British Commonwealth of Nations*, Van Nostrand Reinhold Company, London, 1971.
- HAMILTON, Ian, *Gelibolu Hatıraları 1915*, (çev. Mehmet Ali Yalman - Nurer Uğurlu), Örgün Yayınevi, İstanbul, 2006.
- JAMESON, William, *Submariners V.C.*, Periscope Publishing Ltd., Penzance, 2004.
- JOLL, James, MARTEL, Gordon, *Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?*, (çev. Orhan Dinç Tayanç), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2016.
- JOSE, Arthur W., *Official History of Australia in the War of 1914-1918 Vol. IX The Royal Australian Navy*, Angus and Robertson Ltd., Sydney, 1941.
- KEYES, Roger, *The Naval Memories of Admiral of the Fleet Sir Roger Keyes the Narrow Seas to the Dardanelles 1910-1915*, Thornton Butterworth, London, 1934.
- LANGENSIEPEN, Bernd, GÜLERYÜZ, Ahmet, *The Ottoman Steam Navy 1828-1923*, Conway Maritime Press, Londra, 1995.
- LOW, A. M., *The Submarine at War*, Sheriadan House, New York, 1942.
- PATTON, George S., *Gelibolu Savunması*, (çev. İsmail Hakkı Yıldız), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2017.
- Rıza Bey Kaptan (Anlatan), Bahadır Dülger (Yazan), *A.E.2 Denizaltı Gemisini Marmara'da Nasıl Batırdım*, Akca Basımevi, İstanbul, 1947.
- SCOTT, Ernest, *The Official History of Australia in the War of 1914-1918 Vol.XI Australia During the War*, Angus and Robertson Ltd., Sydney, 1941.
- STOKER, H. G., *Straws in the Wind*, Herbert Jenkins Limited, London, 1925.
- WHITE, Michael, *Australian Submarines a History Vol.I*, Australian Teachers of Media, St Kilda West, 2015.

VI. Makaleler

CRAWLEY, Rhys, "The Dardanelles as a Joint Operation", *The War at Sea: 1914-18*, ed. Andrew Forbes, Sea Power Centre, Australia, 2015, ss.95-102.

HOOVER, Meredith, "The Naval Defence Agreement of 1887", *Australian Journal of Politics and History*, Vol.14, Issue1, 1968, ss.52-74.

GORDON, Donald C., "The Admiralty and Dominion Navies, 1902-1914", *The Journal of Modern History*, Vol.33, No.4, 1961, ss.407-422.

VII. İnternet Kaynakları

<https://www.awm.gov.au/media/press-releases/hmas-ae1>

<https://www.navy.gov.au/hmas-ae2>

Extended Abstract

Australia was protected by the Royal Navy when it was a British colony. The colonies of Australia united in 1901 to form the Commonwealth of Australia that brought up the issue of the defence of Australia. There were two opposite views in Australia while Britain was in favour of maintaining the current situation. Some wanted the protection of the Royal Navy to continue, while others wanted Australia to have a navy of its own. After long negotiations, Britain allowed the Australian government to establish its own navy, but it caused a new problem. What kind of ships would be in the Australian navy? William Rooke Creswell, a Royal Navy officer who had spent many years in the defence of Australia, thought that submarines were not effective in defence of Australia. On the other hand, Australian Prime Minister Alfred Deakin drew attention to the order of submarines. Discussions on the ordering of submarines continued for a period of time. The Australian government ordered new ships in 1909, but they did not take any action in ordering submarines. Muirhead Collins, the representative of Australia in England, stated in his letter written in October 1910 that England was waiting for an answer from the Australian government regarding the submarine order. Thereupon, the decision-making process began on submarine order. The Australian government officially ordered two E-class submarines in November 1910. After the Australian government placed the order, it requested the submarines to be prefixed with the letter "A" to represent Australia. This request was accepted by Britain and the submarines were named "AE1" and "AE2". On 10 July 1911, King George V named the Australian navy as Royal Australian Navy (RAN). In this way, the foundation of RAN became official. It was agreed that in peacetime within Australian territorial waters, the Australian government would control the RAN. If the Australian government wanted to send its navy outside of its territorial waters, it would liaise with the Royal Navy and the British Foreign Office.

The crews of the submarines were a mix of the Royal Navy and the RAN. Henry Hugh Gordon Dacre Stoker of the Royal Navy was selected to command the submarine AE2 and was appointed on 7 November 1913. AE2 submarine was delivered to the crew on 6 February 1914. The submarines arrived in Sydney on 24 May which was widely appeared in the Australian press. The Australians also came to the port to welcome the submarines. The Australian Ministry of Defence

was pleased both with their new submarines and with the positive response and praise from the Australian public and press to the submarines. Mutual congratulatory letters and telegrams were sent between official institutions.

On 5 August 1914, a telegram came to Australia announcing the start of the war with Germany. Copies of the telegram were sent to the Prime Minister and the Minister of Defence. At a press conference, Australian Prime Minister Joseph Cook officially announced to newspaper representatives that a war had begun between the British Empire and Germany. After the start of the war, the Australian government stated that RAN would be able to send anywhere Britain pointed at. The British government welcomed this offer.

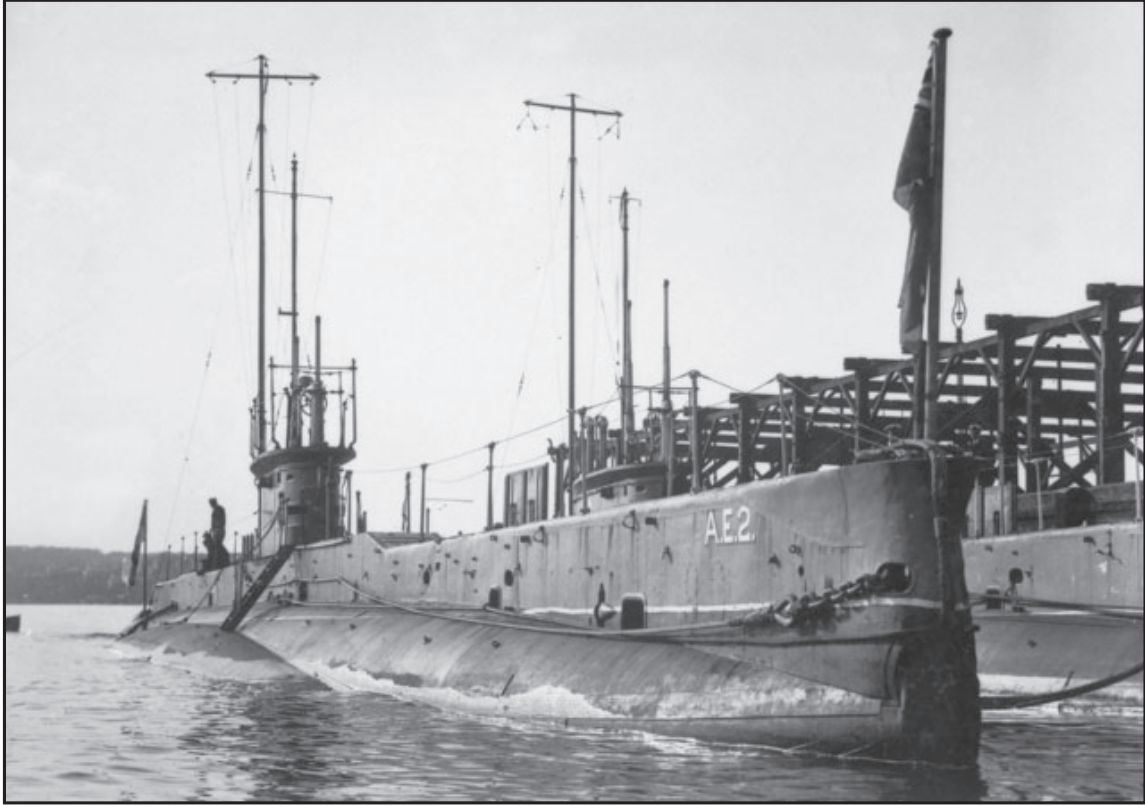
The AE2 submarine joined the allied fleet in the Aegean Sea on 5 February 1915, with 3 British and 2 French submarines under the command of Commodore Roger Keyes. The AE2 submarine was given a patrol task off the Dardanelles. It went on its first patrol in the region on 6 February. The allied navy launched an attack on 18 March to cross the Dardanelles. The mission of the submarines during the operation was to attack the Yavuz and Midilli cruisers if they appeared. Since the AE2 submarine was in Malta to be repaired, it did not take part in the operation on 18 March attack.

After the failure of 18 March attack, the allied powers attached great importance to the passage of the Dardanelles by submarine. The interruption of the maritime supply route would weaken the defence of Turkish forces. For this purpose, Commodore Roger Keyes held a meeting with submarine commanders on 14 April in Lemnos. Since Stoker was in Malta for the repair of the AE2 submarine, he could not attend the meeting in Lemnos. After the AE2 submarine arrived in Lemnos, Admiral de Robeck held a meeting with the AE2 submarine command officers. Admiral de Robeck assigned the AE2 submarine the task of crossing the Dardanelles.

On the morning of 24 April, the AE2 submarine set out to cross the Dardanelles, but due to the inoperative diving mechanism, it returned to the base shortly after departure and it was repaired. On the morning of 25 April, the AE2 submarine set out again to cross the Dardanelles. When the periscope of the submarine was noticed by the watchtowers, he was fired on several times. At the same time, mine lines and ships looking for submarines gave the AE2 submarine a difficult process. Despite all these difficulties, the AE2 submarine managed to cross the strait and became the first submarine to do so. After the AE2 submarine reached the Sea of Marmara, the Turkish navy started submarine hunting in the Sea of Marmara. Although the AE2 submarine attacked many Turkish ships during its five days in the Sea of Marmara, it did not achieve any significant success. The AE2 submarine was sunk by the Sultanhisar torpedo boat on 30 April.

EKLER

Fotoğraf 1: AE2 denizaltısı

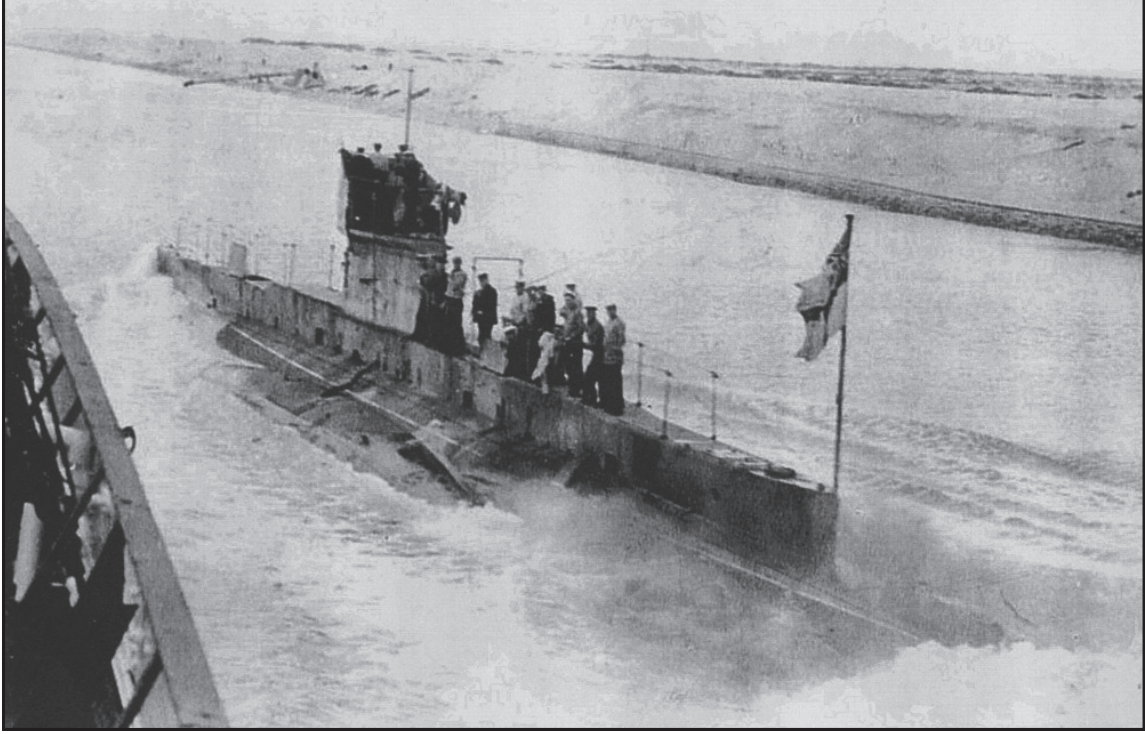

Fotoğraf 2: AE2 mürettebatı soldan sağa: arka sıra: Wheat, G. Todd, Kerran, Guy, Charles George Suckling, Trask, Bray, Able Seaman Reuben Mitchell, Wishart; orta sıra: Dennis, Knaggs, Peddie, Wilson, Cheater, Nicholls, Jarman, Jenkins, Hitchcock. Ön sıra: Gilbert, Gibson, Bell, Broomhead, Stoker, Haggard, Abbott, Marsden, Kinder.

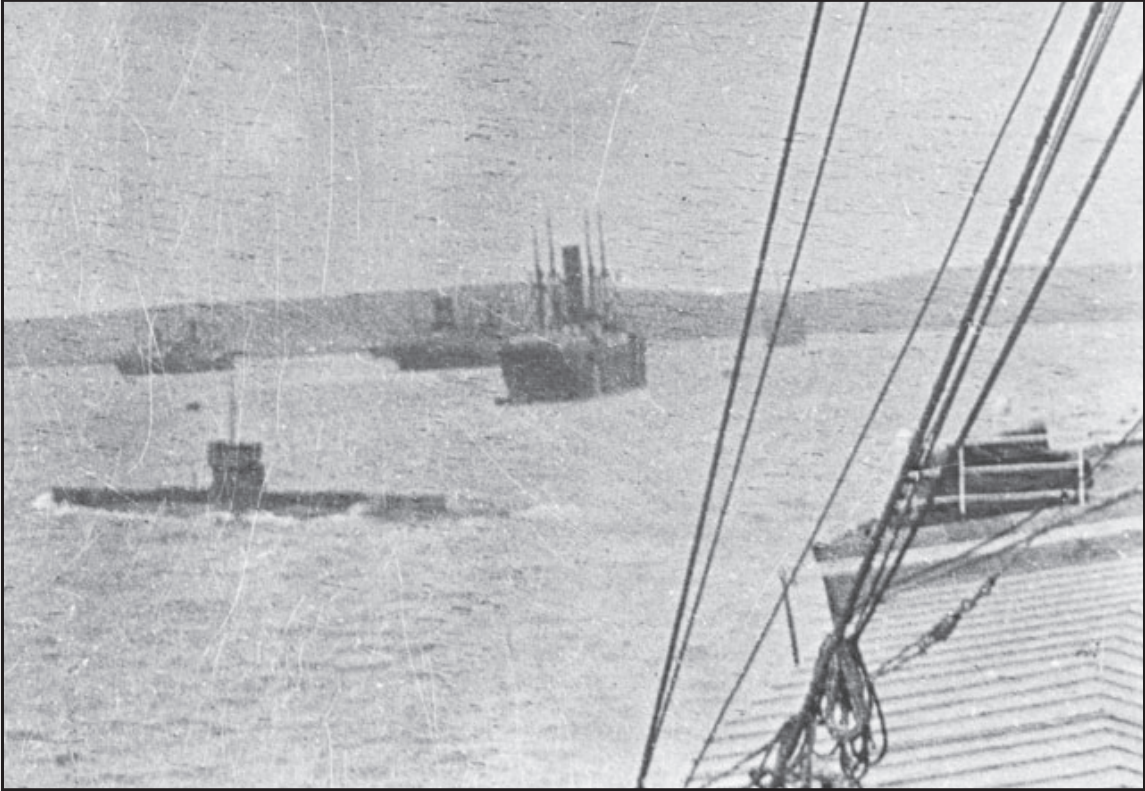

Fotoğraf 3: AE2 Süveyş Kanalı'ndan geçerken

Kaynak: <https://www.navy.gov.au/hmas-ae2>

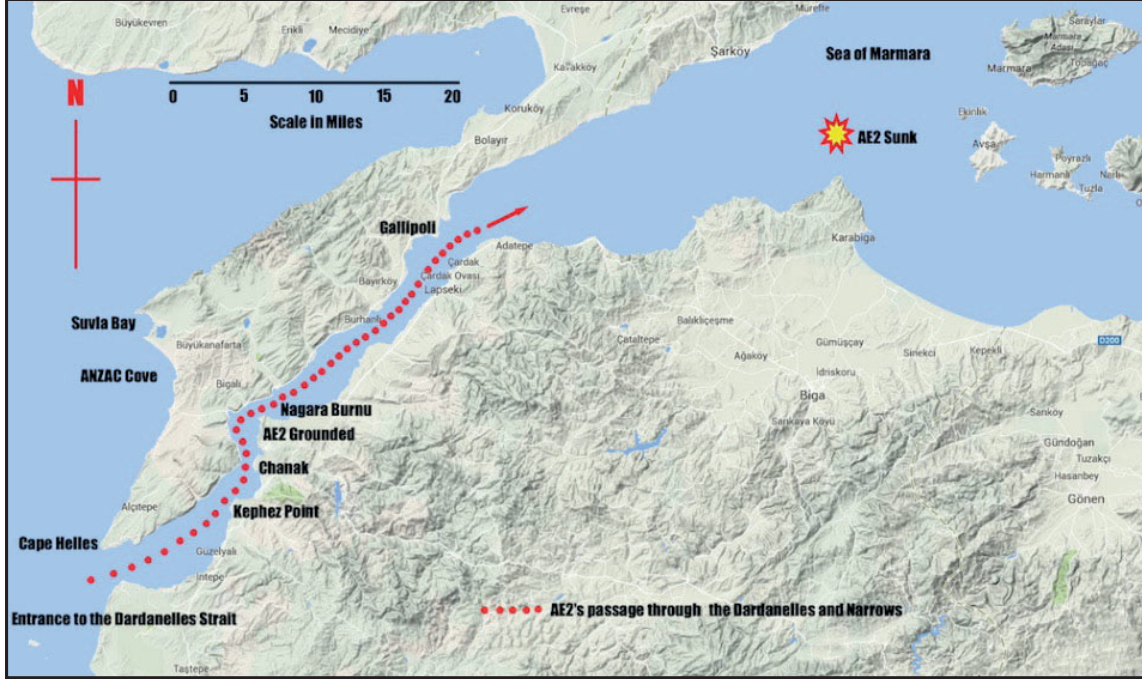

Fotoğraf 4: AE2 denizaltısı Limni açıklarında

Fotoğraf 5: AE2 denizaltısının izlediği rota ve Marmara Denizi'nde battığı yer

Kaynak: <https://www.navy.gov.au/hmas-ae2>

Fotoğraf 6: Sultanhisar torpidobotu, sol üstte Rıza Bey'in fotoğrafı

Kaynak: White, a.g.e., s.149.

